

UNIVERZA V NOVI GORICI
FAKULTETA ZA HUMANISTIKO

**KONSTRUKCIJA ZA + NEDOLOČNIK – NAMENSKI
STAVEK V SLOVENŠČINI**

DIPLOMSKO DELO

Petra Mišmaš

Mentor: doc. dr. Franc Marušič

Nova Gorica, 2010

ZAHVALA

Najlepše se zahvaljujem mentorju za pomoč pri izbiri teme ter vso pomoč in koristne nasvete, ki so mi bili na voljo ob samem pisanju diplomskega dela.

Posebna zahvala še vsej moji družini. Tisti, ki je z mano vedno in povsod. Tisti, ki je na žalost že odšla. Tisti, ki je vmes prišla.

Hvala pa tudi Martinu in vsem prijateljem, ki so člani moje neuradne družine.

NASLOV DELA

Konstrukcija *za* + nedoločnik – namenski stavek v slovenščini

IZVLEČEK

Diplomska naloga se ukvarja s konstrukcijo *za* + nedoločnik v slovenščini, ko ta opravlja nalogo namenskega stavka. Poleg te bosta raziskana tudi namenski stavek z veznikom *da* in nenamenska konstrukcija *za* + nedoločnik. Določili bomo razlike med namensko in nenamensko konstrukcijo *za* + nedoločnik, opisali njuno rabo in zgradbo. Izkaže se, da se nenamenska konstrukcija pojavlja na mestu samostalniške zveze in da gre pri njej pravzaprav za konstrukcijo *nekaj za* + nedoločnik.

KLJUČNE BESEDE

Nedoločnik, namenski stavek, veznik, predlog, lahki samostalnik

TITLE

Construction *za (for)* + infinitive – purpose clause in Slovenian

ABSTRACT

The main topic of the thesis is the Slovenian construction *za (for)* + infinitive, when used as a purpose clause. We will also talk about the non-purpose construction *za* + infinitive and the purpose clause with the complementizer *da (that)*. We will determine the differences between the purpose and non-purpose construction, describe their use and structure. It turns out that the non-purpose construction is used where we would usually expect a noun phrase and that its meaning is the same as the meaning of the construction *nekaj za (something for)* + infinitive.

KEY WORDS

Infinitive, purpose clause, complementizer, preposition, light noun

KAZALO

1	UVOD.....	1
2	DEFINICIJA NAMENSKEGA STAVKA.....	3
2.1	<i>Za</i> + nedoločnik kot namenski stavek	5
3	POMENI KONSTRUKCIJE <i>ZA</i> + NEDOLOČNIK.....	7
3.1	Konstrukcija <i>za</i> + nedoločnik, ki nima vloge namenskega stavka.....	7
3.2	Namenska konstrukcija <i>za</i> + nedoločnik.....	8
3.3	Drugi pomeni konstrukcije <i>za</i> + nedoločnik	10
3.3.1	Preneseni pomen konstrukcije <i>za</i> + nedoločnik	11
3.3.2	Konstrukcija <i>za</i> + nedoločnik, rabljena za opis dogodka.....	12
4	NAMENSKI STAVEK Z VEZNIKOM <i>DA</i>	13
4.1	Čas v odvisnih namenskih stavkih	14
4.2	Zamenljivost odvisnega namenskega stavka z veznikom <i>da</i> z namensko konstrukcijo <i>za</i> + nedoločnik	16
5	O SAMOSTALNIŠKI NARAVI NENAMENSKE KONSTRUKCIJE <i>ZA</i> + NEDOLOČNIK.....	18
5.1	Samostalniška raba konstrukcije <i>za</i> + nedoločnik.....	18
5.1.1	Test z nadomeščanjem	19
5.1.2	Vezniški test.....	20
5.1.3	Raba s predlogom <i>po</i>	21
5.2	Nemška konstrukcija <i>za</i> + nedoločnik.....	22
5.3	Analiza konstrukcije <i>nekaj za</i> + nedoločnik.....	23
5.3.1	Analiza gole nenamenske konstrukcije <i>za</i> + nedoločnik	25
5.3.2	Lahki samostalniki v slovenskem jeziku.....	26
6	PREDLOG <i>ZA</i> V KONSTRUKCIJI <i>ZA</i> + NEDOLOČNIK.....	29
6.1	Primeri iz angleščine	30
6.2	Primeri iz italijanščine.....	31
6.3	Slovenska namenska konstrukcija <i>za</i> + nedoločnik	32
7	NAMENSKA KONSTRUKCIJA <i>ZA</i> + NEDOLOČNIK	39
7.1	Glagoli, ob katerih se pojavlja namenska konstrukcija <i>za</i> + nedoločnik	39
7.1.1	Položaj namenske konstrukcije <i>za</i> + nedoločnik	41
7.2	Nadzor v namenski konstrukciji <i>za</i> + nedoločnik	42

7.2.1	O nadzoru v nenamenski konstrukciji <i>za</i> + nedoločnik	44
8	POMEN KONSTRUKCIJE <i>ZA</i> + NEDOLOČNIK OB POLNOPOMENSKIH SAMOSTALNIKIHI.....	45
8.1	Test z zaimki.....	46
8.1.1	Nadzor v tovrstnih zvezah.....	48
8.2	Sorodnosti z angleščino	48
9	ZAKLJUČEK	51
10	LITERATURA	53

1 UVOD

Diplomska naloga izhaja iz pojava, ki je tipičen za laški govor štajerske narečne skupine¹, ki je tudi osnova za sodbe o sprejemljivosti primerov uporabljenih v diplomskem delu. V laškem govoru (zlasti govoru vasi Belovo, Brezno, Sedraž) se namreč pogosto uporablja konstrukcija, ki je v mnogih slovenskih narečjih in v standardni slovenščini nemogoča. Gre za zvezo predloga *po* ter konstrukcije, sestavljene iz predloga *za* in nedoločnika.

(1) Pojdi [po za piti].

Če je ta zveza v celoti za slovenski jezik netipična, pa je precej pogosta konstrukcija *za* + nedoločnik, za katero se zdi, da v tem primeru nadomesti samostalnik, ki bi ga pričakovali v zvezi s predlogom *po* (na primer *po pijačo*). Ta samostalnik nadomestimo tako, da s konstrukcijo *za* + nedoločnik opišemo njegov namen. Še več, trdimo lahko, da konstrukcija v slovenščini pogosto opravlja vlogo namenskega stavka:

(2) Za varovati otroke smo najeli varnostnike.

Namenski stavek je zgradba, ki se v različnih svetovnih jezikih vedno definira glede na pomen stavka. Definicija namenskega stavka bo podana v samem začetku dela, saj bomo na podlagi te ločevali med pravimi namenskimi konstrukcijami in pomeni, ki so sorodni pomenu namenskega stavka. Le-tega lahko v slovenščini izrazimo z različnimi namenskimi konstrukcijami. Dve od teh namenskih konstrukcij bosta opisani v tem diplomskem delu. Prva zgradba, s katero v slovenščini izrazimo namen, je že omenjena konstrukcija *za* + nedoločnik (2). Ta zveza ima v slovenščini sicer več pomenov. Razlika v pomenih je vidna tudi v rabi konstrukcije in njeni notranji zgradbi.

Druga struktura, s katero izrazimo namen, je odvisni namenski stavek z veznikom *da*, ki je sicer podoben običajnemu odvisnemu stavku z veznikom *da*, a se od njega hkrati razlikuje:

(3) Da bi varovali otroke, smo najeli varnostnike.

Te razlike bodo v pričujoči diplomski nalogi raziskane in opisane.

Namen tega diplomskega dela je raziskati lastnosti navidezno enotne konstrukcije *za* + nedoločnik, s čimer se bo ukvarjala večina dela. Treba je definirati pomene konstrukcije, ki

¹ Laški govor spada v posavsko narečje, v katerega uvrščamo tudi zagorsko-trboveljski in sevniško-krški govor. Posavsko narečje lahko uvrščamo v štajersko narečno skupino, čeprav je mogoče tudi uvrščanje v dolenjsko narečno skupino (Toporišič, 2004).

jih opazimo v jeziku, in določiti strukturne lastnosti različnih pomenov. Pri tem se bomo osredotočili zlasti na pravo namensko konstrukcijo *za* + nedoločnik, (2), za katero lahko pričakujemo, da bo imela enak pomen in podobno rabo kot namenski odvisni stavek z veznikom *da*, (3). Poleg teh podobnosti bodo raziskane tudi razlike med konstrukcijama.

Drugi pomen konstrukcije *za* + nedoločnik, ki nas bo zanimal v tem diplomskem delu, je pomen, ki pojasnjuje namen samostalnika (ali zaimka), ob katerem se pojavlja.

(4) Kupi mi sok za piti.

(4a) Kupi mi nekaj za piti.

Za tovrstno rabo bo v nalogi rabljen izraz nenamenska konstrukcija, saj jo bomo na ta način ločili od konstrukcije, ki je skladna z definicijo namenskega stavka.

Pri razlagi teh konstrukcij si bomo pomagali s primeri iz slovenskega jezika pa tudi s primeri iz tujih jezikov, ki poznajo podobne zgradbe. Na podlagi teh bomo poskusili definirati razlike v pomenu in rabi ter lastnosti teh konstrukcij. Do prave namenske konstrukcije *za* + nedoločnik bomo tako prišli šele v drugem delu diplomske naloge, na koncu dela pa se bomo ukvarjali s konstrukcijo *za* + nedoločnik, ki se pojavi ob polnopomenskem samostalniku, saj se ravno v tej rabi najbolj pokažejo različne lastnosti konstrukcije *za* + nedoločnik.

2 DEFINICIJA NAMENSKEGA STAVKA

Namenski stavek je konstrukcija, ki se ne pojavlja zgolj v slovenščini, ampak je prisotna v večini svetovnih jezikov, saj je dejstvo, da imamo namene, ena izmed osrednjih lastnosti človeškega obnašanja (Schmidtke-Bode, 2009a). In če je sama zgradba namenskih konstrukcij v različnih jezikih različna, je vsem namenskih konstrukcijam skupen pomen, zato se zdi smiselno, da namenski stavek definiramo prav na podlagi pomena same konstrukcije, ki temelji na pomenu pojma *namena*. Namen je tako »duševna usmerjenost k uresničitvi kakega dejanja, kar se hoče doseči s to usmerjenostjo, kar opredeljuje kaj glede na to, čemu je, obstaja« (SSKJ). Če to razširimo na pomen namenskega stavka, lahko rečemo, da nam dejanje v glavnem stavku pomaga doseči cilj, ki ga predstavlja glagol v namenskem stavku. V tem pa se že kaže ena izmed glavnih lastnosti namenskega stavka – usmerjenost v prihodnost (Schmidtke-Bode, 2009a; Bach, 1982).

Precej skladne z napisanim so definicije namenskih stavkov različnih avtorjev. Tako lahko beremo: »Namenski stavki (so) del kompleksnih povedi, ki vključujejo dejstvo, da je ena glagolska situacija, tista v glavnem stavku, opravljena z namenom izvršiti drugo situacijo, tisto v namenskem stavku« (Schmidtke-Bode, 2009a, str. 20).² To pomeni, da so dejanja usmerjena v določen rezultat, v doseg cilja, pri čemer ni nujno, da bo ta cilj kadar koli dosežen (Schmidtke-Bode, 2009a).

V definiciji namenskega stavka v *The World Atlas of Language structures Online* lahko preberemo, da definicija namenskega stavka običajno ne temelji na morfosintaktičnih lastnostih, ampak jo lahko osnujemo na podlagi njihove funkcije. Namenska konstrukcija vsebuje podatke o določenih odnosih med dogodki. Ta odnos je takšen, da je en od dogodkov (ta, ki je opisan v glavnem stavku, glavni dogodek) opravljen s ciljem doseči realizacijo drugega dogodka (ta je v namenskem stavku, odvisni dogodek) (Cristofaro, 2008).

Podobno definicijo namenskega stavka (pogosto se pojavlja tudi izraz finalni stavek) najdemo tudi pri avtorici Barbari Di Eugenio: »Namenski stavek izraža cilj, ki ga želi doseči dejanje opisano v glavnem stavku povedi, tako da je interpretacija glavnega stavka omejena z razlago namenskega stavka« (Di Eugenio, 1993, str. 11).

² Vsi prevodi v diplomski nalogi so delo avtorice.

Namenskega stavka torej ne določimo s pomočjo zgradbe le-tega, temveč si pomagamo z njegovim pomenom, funkcijo. Poleg tega pa različni avtorji omenjajo določene druge lastnosti namenskih konstrukcij, ki so skupne namenskim stavkom v vseh jezikih. Charles Jones (1991) tako kot glavno lastnost namenskih stavkov navede predvsem njihovo prislovnodoločilno naravo ter dejstvo, da se angleški namenski stavki od drugih stavčnih konstrukcij razlikujejo predvsem po svoji skladnji. Pomembna je tudi že omenjena usmerjenost v prihodnost (Jones, 1991). Po Cristofaro (2008) je druga lastnost, ki naj bi veljala za običajne namenske stavke, dejstvo, da namenski stavki tipično vsebujejo predikate gibanja, pri čemer si odvisni in glavni stavek delita udeleženca. Lahko pa so v glavnem stavku ob namenskem stavku tudi predikati, ki gibanja ne vsebujejo – v tem primeru glavni in odvisni stavek ne potrebujeta skupnega udeleženca (v slovenščini skupen udeleženec ni nujen niti v primerih s predikatom gibanja) (Cristofaro, 2008). Pogostost predikatov gibanja ni presenetljiva, saj nekateri namen razumejo kot destinacijo. »Po tem pogledu je namensko delovanje razumljeno kot fizično gibanje proti določeni destinaciji, želeni rezultat je dosežen z metaforičnim prehodom na to lokacijo« (Schmidtke-Bode, 2009b, str. 10).

V slovenski literaturi se izraz namenski stavek skoraj ne pojavlja. Tako Jože Toporišič (2004) v *Slovenski slovnici* v zvezi z namenom omenja zgolj zveze predloga s samostalniško ali pridevniško besedo ali prislovom, ki izražajo vzročnost in povejo, s kakšnim namenom se kaj zgodi (kot primere tega Toporišič navaja izraze *po pomoč hiteti, imeti kaj za pod zob, iti po zdravnika – maža za rane, dar za sestro*) (Toporišič 2004, str. 417-418). Poleg tega Toporišič govori tudi o namernem (finalnem) odvisniku, ki je sicer eden od vzročnostnih odvisnikov, in je »stavčno prislovno določilo namere h glavnemu (ali nadrednemu odvisnemu) stavku. Tipična vprašalnica je *čemu (s kakšnim/katerim namenom)*, veznik pa *da (da bi)*. Tipična polstavčna oblika tega odvisnika ob glagolih premikanja je namenilniška« (Toporišič, 2004, str. 644). Toporišič opozori tudi na to, da lahko namenjenost v slovenščini izraža tudi konstrukcija *za* + nedoločnik, čeprav te konstrukcije avtor ne poimenuje (Toporišič, 2004).

Primer tipičnega namenskega stavka v slovenščini sta tako stavek (5) ter konstrukcija (6). Oba primera sta namreč skladna z definicijo namenskega stavka, kljub temu da imata različno zgradbo.

(5) Kupil sem knjigo, [da bi jo prebral svojim otrokom].

(6) [Za varovati otroke] smo najeli varnostnike.

2.1 *Za* + nedoločnik kot namenski stavek

Kot je že bilo omenjeno, je lahko pomen konstrukcije *za* + nedoločnik v slovenščini skladen z definicijo običajnega namenskega stavka, a obstaja več pomenov te konstrukcije. *Za* + nedoločnik lahko opiše cilj glagola uporabljenega v glavnem stavku (primer (6)), ali namen samostalnika, ki ga ta zveza pravzaprav nadomešča, (7):

(7) Prinesi mi nekaj [za piti].

Težko bi rekli, da lahko pomen primera (7) enačimo s pomenom povedi (8):

(8) Prinesi mi nekaj, da bom to spil.

Zdi se, da je glavna razlika med (7) in (8) dejstvo, da lahko razumemo konstrukcijo *za* + nedoločnik kot opis namena zaimka *nekaj*. Na takšen način lahko *nekaj* modificirajo tudi spodnji primeri odvisnih stavkov:

(9) Prinesi mi nekaj, kar se da piti.

(10) Prinesi mi nekaj, kar je namenjeno pitju.

(11) Prinesi mi nekaj, česar namen obstoja je pitje.

Lahko bi celo rekli, da izenačujemo pomena primerov (7) in (12):

(12) Prinesi mi pijačo.

Primer namenskega odvisnega stavka v (8) ne modificira le dela povedi (zaimka *nekaj*), temveč modificira celotni glavni stavek, torej *prinesi mi nekaj*.

Zdi se, da je drugo razumevanje bolj pogosto, pa tudi smiselno, ravno zaradi lastnosti namenskih stavkov, ki predvideva, da so ti orientirani v prihodnost. Tipična lastnost nedoločniškega polstavka, katerega del je nedoločnik, je namreč ravno to, da z njegovo rabo čas ni določen, če se v njem ne pojavljajo prislovna določila časa. Tako nedoločnik v namenski konstrukciji *za* + nedoločnik ni nujno orientiran v prihodnost (niti v preteklost, pač pa je »brezčasen«), kar kaže na netipičnost te konstrukcije.

Sorodna konstrukciji *nekaj za* + nedoločnik je tudi samostojna konstrukcija *za* + nedoločnik, kot je prikazana v primeru (13):

(13) Prinesi mi za piti.

Ta konstrukcija opravlja vlogo, ki jo v slovenščini običajno opravlja samostalniška zveza (NP). Konstrukcija ima namreč lastno udeležensko vlogo³, ki ji jo podeli glagol glavnega

³ Udeleženske vloge so elementi, s katerimi »udeleženska teorija zajame pomenska razmerja med udeleženci dogodka, kot ga označuje predikat. Udeleženska razmerja so zato osrednji del stavčnega pomena – vsakega stavka v vsakem jeziku. Z vidika leksikalne semantike udeleženska razmerja izražajo pomenska

stavka. Takšna udeleženska vloga je lahko podeljena različnim stavčnim dopolnilom, kot sta odvisni stavek ali nedoločniški polstavek (pa tudi drugi) – v slednje bi lahko uvrstili tudi konstrukcijo *za* + nedoločnik, vendar se izkaže, da si slednja z nedoločniškim polstavkom ne deli veliko lastnosti. Res pa je, da je takšna konstrukcija *za* + nedoločnik pravzaprav zgolj konstrukcija *nekaj za* + nedoločnik z izpuščenim zaimkom *nekaj* (pomen (13) se zdi enakovreden pomenu primera (12)). Več o tem bo napisanega v nadaljevanju naloge.

Vidimo lahko, da v slovenščini obstaja več konstrukcij, ki so skladne s pomensko definicijo namenskega stavka. Zlasti zanimiva je konstrukcija *za* + nedoločnik, saj ima ta v slovenščini več pomenov – dva od teh sta sorodna z namenskim stavkom.

dejstva predikata: udeleženska razmerja v leksikalizaciji predikata pojmovno razčlenijo dogodek, zato so posredniki med leksikalno semantiko in skladnjo» (Golden, 2000, str. 49).

3 POMENI KONSTRUKCIJE ZA + NEDOLOČNIK

Če pogledamo primera (14) in (15), lahko vidimo, da obstajata dva pomena konstrukcije *za* + nedoločnik v slovenščini:

(14) Prinesi mi [za piti].

(15) Tablete sem vzela [za spati].

Težko bi rekli, da konstrukcija v (14) opravlja vlogo namenskega stavka, saj je precej jasno, da nosi vlogo predmeta. Vlogo predmeta v (15) opravlja samostalniška zveza *tablete*, medtem ko ima konstrukcija *za* + nedoločnik vlogo namenskega stavka. Med konstrukcijama je torej potrebno ločevati. Ločevanje na podlagi skladenjskih lastnosti bo prikazano v nadaljevanju diplomskega dela.

3.1 Konstrukcija *za* + nedoločnik, ki nima vloge namenskega stavka

Kot že omenjeno, primer (14) nima vloge namenskega stavka. Konstrukcija opravlja vlogo predmeta in je v tem primeru ne moremo izpustiti. Lahko pa je na mestu, na katerem se pojavi konstrukcija, zgolj samostalnik.

(16) *Prinesi mi.

(17) Prinesi mi pijačo.

Podobna tej konstrukciji je konstrukcija *nekaj za* + nedoločnik:

(18) Prinesi mi [nekaj za piti].

Kasneje bomo videli, da gre pravzaprav za eno samo konstrukcijo, pri čemer je nedoločni zaimek *nekaj* lahko izpuščen, rezultat česar je *nenamenska* konstrukcija *za* + nedoločnik⁴.

Če tako privzamemo, da gre pri tem nenamenskem primeru za konstrukcijo z *nekaj*, potem lahko rečemo, da sama konstrukcija *za* + nedoločnik ta zaimek pojasni, določi:

(19) Prinesi mi nekaj.

(20) Prinesi mi nekaj za jesti.

⁴ Izraz *nenamenska* konstrukcija *za* + nedoločnik bo v nalogi uporabljen za ločevanje med pravo namensko konstrukcijo *za* + nedoločnik, ki ima pomen skladen z definicijo namenskega stavka, in konstrukcijo, ki opravlja vlogo samostalnika (oziroma se pojavlja na mestu samostalnika) in nima pomena, ki bi bil skladen z definicijo namenskega stavka.

(21) Prinesi mi hrano.

Vidimo, da imata primera (20) in (21) enak pomen, medtem ko pomen primera (19) ni enak tema dvema, zaradi nedoločnega pomena zaimka.

Kar je jasno, je to, da pomen same konstrukcije v določenih primerih ne sovпада z definicijo namenskega stavka, ki temelji na pomenu. Če je za namenske stavke značilno, da je dogodek v glavnem stavku izvršen s ciljem, da bi se realiziral dogodek v namenskem stavku (Cristofaro, 2008), potem je jasno, da v teh primerih konstrukcija opravlja drugačno vlogo – določanja nedoločnega zaimka *nekaj*. Še več, vidimo lahko, da se ta konstrukcija lahko pojavlja tudi ob polnopomenskih samostalnikih, katerih pomen pojasni:

(22) Prinesi mi tablete za spati, vodo za piti in vodo za likati.

V (22) nam konstrukcije *za* + nedoločnik pomagajo natančneje pomensko definirati samostalnik, ob katerem se pojavijo (torej *uspavalne tablete*, *pitno vodo* in *vodo, ki jo nalijemo v likalnik*). Te konstrukcije torej odgovarjajo na vprašanja *katere tablete*, *kakšno vodo*. Ni pa nujno, da ima konstrukcija ob polnopomenskem samostalniku vedno zgolj ta pomen, saj je mogoče tudi namensko branje. V tem primeru nam konstrukcija *za spati* odgovarja na vprašanje *zakaj* (tablete bodo prinesene z namenom, da bom zaspal (ko bodo zaužite)). V tem primeru lahko konstrukcijo *za* + nedoločnik prestavimo in ohranimo pomen, (22a), se pa zdi, da na tak način izgubimo prvi pomen (torej natančnejšo definicijo polnopomenskega samostalnika).

(22a) Za spati mi prinesi tablete, za piti in za likati pa vodo.

3.2 Namenska konstrukcija *za* + nedoločnik

Pri nenamenski konstrukciji *za* + nedoločnik sta bili izstopajoči dve dejstvi: raba z *nekaj* in to, da njena raba ob glagolih, ki predmet zahtevajo, ni le mogoča, ampak nujna. Kot ena izmed glavnih lastnosti namenskih stavkov pa se pri določenih avtorjih omenja njihova prislovnodoločilna narava (Jones, 1991), kar pomeni, da niso nujni, ampak mogoči:

(23) [Za spati] sem vzela tablete.

(24) Vzela sem tablete.

Očitno je torej, da je to lastnost, ki nam lahko pomaga razločevati med dvema pomenoma konstrukcije. Prava namenska konstrukcija *za* + nedoločnik je neobvezna, medtem ko je nenamenska konstrukcija obvezna.

Nemogoča je tudi raba namenske konstrukcije *za* + nedoločnik z nedoločnim zaimkom *nekaj*:

(25) *[Nekaj za spati] sem vzela tablete.

(26) Tablete sem vzela [za spati]. / * Tablete sem vzela [nekaj [za spati]].

Jasno je, da je (25) nenamenska konstrukcija in (26) namenska konstrukcija, ki se v nasprotju z nenamensko konstrukcijo ne more pojavljati z nedoločnim zaimkom *nekaj*. To lahko razumemo kot drugi pokazatelj tega, da lahko govorimo o dveh konstrukcijah *za* + nedoločnik.

Na tem mestu je treba omeniti, da moramo razločevati tudi med spodnjima primeroma (27) in (28):

(27) Tablete sem vzela [za spati].

(28) Vzela sem tablete za spati.

(28a) Vzela sem [tablete] [za spati].

(28b) Vzela sem [tablete za spati].

Če gre v primeru (27) jasno za namensko konstrukcijo, to ni tako očitno za primer (28), saj ga lahko razumemo na dva načina. Prvi je ta, da je konstrukcija *za* + nedoločnik rabljena kot prava namenska konstrukcija (v tem primeru ima razgradnjo v (28a)), ki nam odgovori na vprašanje *zakaj* smo tablete vzeli. Drugi pomen pa je, da je konstrukcija rabljena tako kot v primeru (28b), torej tako, da pojasnjuje *katere* tablete so bile vzete (oziroma *kakšen* je namen tablet, ki smo jih vzeli). Ta pomen nam torej pomaga odgovoriti na vprašanje, *katere* tablete smo vzeli. Prvi pomen je ponazorjen v primeru (29), drugi v primeru (30):

(29) Vzela sem tablete zato, da bi lahko spala. / Vzela sem tablete z namenom, da bi lahko zaspala.

(30) Vzela sem tablete, ki so takšne vrste, da pomagajo spati.

Tretja razločevalna lastnost je sam pomen konstrukcije. Namenska konstrukcija *za* + nedoločnik tako nosi tipičen pomen namenskih stavkov (dogodek glavnega stavka je izvršen, da bi dosegli dogodek v namenskem stavku (Cristofaro, 2008), če pogledamo primer (29) – tablete smo vzeli z namenom, da bi spali, medtem ko v primeru (30) namen tega, da smo nekaj vzeli, ni pojasnjen, pojasnjeno je zgolj to, kaj smo vzeli).

Ker ta konstrukcija deli pomen s pravim odvisnim namenskim stavkom, je jasno vidno tudi to, da lahko namensko konstrukcijo *za* + nedoločnik nadomestimo z namenskim odvisnim stavkom. To je razvidno iz primerov (31) in (32):

(31) Kupili smo psa [za varovati hišo].

(32) Kupili smo psa, [da bo varoval hišo].

Takšna zamenjava pa ni mogoča, ko imamo opravka z nenamensko konstrukcijo *za* + nedoločnik, saj si ta pomena z namenskim odvisnim stavkom ne deli:

(33) Kupi mi [(nekaj) za brati].

(33b) *Kupi mi, [da bom lahko bral].

Primer (33b) je neslovničen, ker smo, ko smo izpustili nenamensko konstrukcijo, izpustili predmet, ki pa ga glagol *kupiti* zahteva. Namesto predmeta imamo tako zgolj prislovnodoločilni odvisni stavek, kar pomeni, da je poved neslovnična. Vidimo lahko, da je z odvisnim namenskim stavkom zamenljiva zgolj prava namenska konstrukcija *za* + nedoločnik.

Prav tako ne moremo nadomestiti namenske konstrukcije *za* + nedoločnik s polno konstrukcijo *nekaj za* + nedoločnik:

(34) Časopis sem kupila [za brati].

(35) *Časopis sem kupila [nekaj za brati].

Tudi to kaže na dejstvo, da imamo opravka z dvema konstrukcijama. Hkrati pa moramo opozoriti, da obeh konstrukcij običajno ne uporabljamo v eni povedi, saj takšna raba zveni nesmiselno (prva konstrukcija v (36) opravlja vlogo namenskega stavka, druga je nenamenska konstrukcija, parafraza je prikazana v primeru (36b)):

(36) [Za spati] sem vzela [za spati].

(36b) Z namenom, da bi zaspal, sem vzel tablete, ki pomagajo zaspati.

Prav tako se zdijo povedi nesmiselne, če ob nenamenski konstrukciji uporabimo polnopomenski samostalnik ali nedoločni zaimек:

(37) Za spati sem vzela tablete za spati./Tablete za spati sem vzela za spati.

(38) Za spati sem vzela nekaj za spati./Nekaj za spati sem vzela za spati.

So pa tovrstne povedi zdijo bolj smiselne, če spremenimo kontekst:

(37b) Za pomiriti se sem vzela tablete za spati.

(38b) Za pomiriti se sem vzela nekaj za spati.

3.3 Drugi pomeni konstrukcije *za* + nedoločnik

Do te točke sta bila opisana namenski in nenamenski pomen konstrukcije *za* + nedoločnik, a lahko pri pregledovanju primerov, v katerih se zveza pojavlja, vidimo, da

obstajajo tudi drugi pomeni. Ti pomeni namreč niso skladni z zgoraj opisanima pomenoma. Potrebno je torej ugotoviti, kateri so ostali pomeni konstrukcije *za* + nedoločnik.

3.3.1 Preneseni pomen konstrukcije *za* + nedoločnik

Potrebno je opozoriti še na eno rabo konstrukcije *za* + nedoločnik:

(39) To je *za* znoreti!

(40) Večer je bil *za* bruhati dolgočasen.

Ta konstrukcija se tudi v pisanih besedilih večkrat uporablja s kratkim nedoločnikom:

(41) Fantje so bili smešni *za* znoret!

Jasno je, da primerov ne moremo razumeti dobesedno, torej pri primeru (40) večer ni bil namenjen temu, da bi kdor koli bruhal.⁵ V teh primerih gre zgolj za rabo konstrukcije, da bi ta kaj opisala s svojim prenesenim pomenom. Pravzaprav lahko trdimo, da gre v zgornjih dveh primerih za dva različna frazema, saj imata obe konstrukciji vse lastnosti, ki jih frazemom pripisujemo. Te lastnosti so na skladenjski ravni stalna zgradba, leksikaliziranost in frazeološki pomen (Jakop, 2006). Ali drugače: »Frazem je leksikalizirana besedna zveza, ki po govornem dejanju ne razpade, ker ima njena ustaljena zgradba frazeološki pomen, ki ni motiviran iz pomena posameznih sestavin te zgradbe« (Jakop, 2006, str. 30-31). S to definicijo je skladna raba tovrstnih konstrukcij *za* + nedoločnik.

V obeh primerih je konstrukcija večbesedna, saj je zgrajena iz dveh besed, nosi frazeološki pomen, ki je stalen, saj pomena konstrukcije ne moremo ugotoviti iz pomena delov konstrukcije in se ta pomen ne spreminja. Ne spreminja se niti zgradba teh konstrukcij. Trdimo lahko tudi, da sta *za znoret(i)* in *za bruhat(i)* leksikalizirani enoti, torej da »v govornem dejanju ne nastajajo sproti, po skladenjskih pravilih, temveč jih priključimo iz spomina tako kot besede, in po govornem dejanju ne razpadejo« (Jakop, 2006, str. 33).

Dvema pomenoma konstrukcije *za* + nedoločnik lahko torej pridružimo še dva frazeme, ki imajo isto zgradbo, a nosijo drugačen (frazeološki) pomen.

⁵ Takšnih primerov je sicer še več – *za umreti*, *za crkniti*, *za zjokati se* ...

3.3.2 Konstrukcija *za* + nedoločnik, rabljena za opis dogodka

(42) [Za popraviti nalogo] sem potrebovala pet ur.

Pomena zveze *za popraviti nalogo* ne bi mogli definirati na način, kot smo definirali pomen namenske in nenamenske konstrukcije (glej str. 7-10 zgoraj). Niti ne moremo reči, da gre v tem primeru za preneseno rabo konstrukcije. Vprašalnica za konstrukcijo v tem primeru bi bila *za kaj* in ne *čemu* (namenska konstrukcija) ali *kaj* (nenamenska konstrukcija).

Na dejstvo, da gre tu za drugačen pomen konstrukcije, kaže tudi to, da te konstrukcije ne moremo nadomestiti niti s samostalnikom niti z namenskim odvisnim stavkom:

(43) *Popravljanje sem potreboval pet ur.

(44) Potrebovala sem pet ur, da sem popravila naloge.

V (44) smo konstrukcijo res lahko nadomestili z odvisnim stavkom, a ne gre za namenski odvisni stavek, saj ta odvisni stavek ni orientiran v prihodnost, niti nam dogodek v glavnem stavku ne pomaga doseči cilja v odvisnem stavku.

Ugotovimo lahko, da gre v primeru (45) za predložno zvezo s predlogom *za*, v kateri glagol in samostalnik opišeta določeno dogajanje. To zvezo glagola in samostalnika lahko nadomestimo tudi s samostalniško zvezo⁶:

(45) Za popraviljanje nalog sem potreboval pet ur.

⁶ Takšno nadomeščanje glagola v nedoločniku s samostalnikom je sicer mogoče tudi v namenski konstrukciji *za* + nedoločnik. Več o tej konstrukciji bo napisano v nadaljevanju diplomskega dela.

(i) Za varovanje otrok smo najeli varnostnike.

4 NAMENSKI STAVEK Z VEZNIKOM *DA*

Primer namenske konstrukcije v slovenščini je tudi namenski stavek z veznikom *da*, (46). Ta nosi lastnosti, ki so tipične za namenski stavek in za odvisni stavek. To pomeni, da lahko njegov pomen definiramo v skladu s pomenom namenskega stavka – situacija v glavnem stavku je izvršena z namenom doseči situacijo v odvisnem namenskem stavku (Schmidtke-Bode, 2009).

(46) Maja dela v trgovini, da bi si zaslužila denar.

V *Slovenski slovnici* je takšen namenski stavek opisan kot namerni (ali finalni) odvisnik. Njegova tipična vprašalnica je, če sledimo *Slovenski slovnici*, čemu (*s kakšnim/katerim namenom*), čeprav se v laškem govoru običajno uporablja vprašalnica *zakaj*. Tipični veznik je *da*, sam stavek pa je definiran kot prislovno določilo namere h glavnemu (ali nadrednemu odvisnemu) stavku. Sredstvo za izražanje namere v odvisnikih je pogojnik. Jože Toporišič kot tipično polstavčno obliko namernega odvisnika ob glagolih premikanja navaja namenilniški polstavek (Toporišič, 2004).

Odvisni stavek je stavek, ki se pojavlja znotraj glavnega stavka, ključno je, da je odvisni stavek del glavnega stavka (Carnie, 2007). Ločujemo lahko med odvisnimi stavki, ki opravljajo vlogo osebka, predmeta ali prislovnega določila glede na to, katero vlogo opravljajo v povedi. Hkrati pa od glavnega stavka ločujemo tudi določilne (to so stavki, ki opravljajo vlogo prislovnega določila) in dopolnilne stavke in stavčne prilepke (adjunkte) (Carnie, 2007). Namenski stavek naj bi bil v svoji osnovi prislovnodoločilni stavek (Jones, 1991).

Ko govorimo o namenskem stavku z veznikom *da*, govorimo o stavčnem prilepku, ki ga uvaja veznik *da*, kar pomeni, da ga pravzaprav uvaja vezniška zveza (CP).

(46b) [_{TP} Maja dela v trgovini, [_{CP} da [_{TP} bi si zaslužila denar.]]]

Stavčni prilepek v povedi ni nujen, je zgolj mogoč, brez njega je poved še vedno slovnična:

(47) Maja [na vrtu] popravlja avto.

Po notranji zgradbi se določniški namenski odvisni stavek, (48), ne razlikuje od katerih koli drugih določilnih odvisnih stavkov, (49):

(48) Povabili smo strokovnjake, da bi nam pomagali pri organizaciji.

(49) Menimo, da bi nam strokovnjaki pomagali pri organizaciji.

Če primera pogledamo pobližje, vidimo, da je prva razlika med njima dejstvo, da v (48) odvisni stavek ni nujen:

(48b) Povabili smo strokovnjake.

V (49) je odvisni stavek nujen:

(49b) *Menimo.

Jasno je, da je v (49) odvisni stavek direktni predmet glagola *meniti*, medtem ko je v (48) direktni predmet samostalniška zveza *strokovnjake*.

4.1 Čas v odvisnih namenskih stavkih

Ko govorimo o namenskem odvisnem stavku, kot je primer (50), govorimo o stavkih s časovno morfologijo:

(50) Maja dela v trgovini, da si služi denar.

V odvisnem stavku ob vezniku nastopa osebna glagolska oblika, ki nosi podatke o času, osebi ... Takšne stavke ločujemo od nedoločniških polstavkov.

Ko gledamo obnašanje glagola v namenskem stavku, običajno opazujemo odnos med glagolom glavnega stavka in glagolom namenskega stavka (Cristofaro, 2008). Dogodek v namenskem stavku je, glede na dogodek v glavnem stavku, vedno orientiran v prihodnost. Ni pa nujno, da je točka, v kateri se bo dogodek v namenskem stavku odvil, točno določena, (51), čeprav je to mogoče, (52) (Bužarovski, 2002). Dogodek v namenskem stavku je sicer lahko nerealiziran (Cristofaro, 2008).

(51) Najela sem pomočnika, da bo čistil posodo.

(52) Najela sem pomočnika, da bo jutri pomil posodo.

Sam čas v namenskem stavku je lahko izražen na različne načine (kot je razvidno iz zgornjih primerov, se to lahko zgodi z rabo prislova ali prihodnjika). V slovenščini ni potrebno, da se glagola v glavnem in namenskem stavku ujemata v času, glagolskem vidu, načinu, številu ali osebi, zato se lahko ob osebni glagolski obliki v glavnem stavku pojavi tudi konstrukcija *za* + nedoločnik:

(53) [Za pisati nalogo] sem uporabila svinčnik.⁷

⁷ Pogosto tudi:

(i) Za pisanje naloge sem uporabila svinčnik.

Je pa jasno, da dogodek v namenskem stavku ne more potekati v preteklosti, glede na dogodek v glavnem stavku, (54). Sta pa lahko oba glagola v pretekliku, (55):

(54) *Najemam pomočnike, da so varovali otroke.

(55) Najeli smo pomočnike, da so nam počistili hišo.

To kaže na to, da se bo, kljub rabi glagola v pretekliku, dogodek namenskega stavka odvil za dogodkom glavnega stavka (namenski stavek je tako še vedno orientiran v prihodnost).

Takšno obnašanje sicer ni značilno za »običajne« odvisne stavke. Za te je namreč značilno, da imajo lahko (glede na glavni stavek) kakršen koli čas. Najpomembnejša razlika je tako dejstvo, da se lahko običajni odvisni stavek pojavlja tudi z glagolom v pretekliku, čeprav je glavni stavek v prihodnjiku:

(56) Miha bo povedal, da je Metka zbolela tri dni nazaj.

Seveda pa so, ko govorimo o običajnem odvisnem stavku, mogoče tudi druge kombinacije časov:

(57) Miha bo povedal, da bo Maja zbolela.

(58) Miha bo povedal, da je Maja bolna.

(59) Miha govori, da je/bo Metka zbolela.

(60) Miha govori, da je Maja bolna.

(61) Miha je govoril, da bo Maja zbolela/ je bila Maja bolna/ je Maja bolna.

V nasprotju s tem vseh teh odnosov pri namenskem odvisnem stavku ne moremo najti. Zlasti ne najdemo odnosa, kjer je glagol glavnega stavka v prihodnjiku ali sedanjiku in glagol odvisnega stavka v pretekliku.⁸

(62) Miha dela v trgovini, da ima Maja denar/da bo Maja imela denar.

(63) *Miha dela v trgovini, da je Maja imela denar.

⁸Sicer poznamo povedi, kot je (i), za katere se zdi, da izražajo namen. Vendar pa se, ko primer pogledamo poglobljeje, zdi, da je glavni stavek posledica nečesa, kar se je zgodilo v odvisnem stavku.

(i) Miha še danes dela v trgovini, zato da si se ti lansko leto imel lepo.

Morda je bolj običajno, da namesto veznikov *zato da* uporabimo *zato ker*:

(ii) Miha še danes dela v trgovini, zato ker si se ti lansko leto imel lepo.

4.2 Zamenljivost odvisnega namenskega stavka z veznikom *da* z namensko konstrukcijo *za* + nedoločnik

Glede na skupen pomen namenskega odvisnega stavka in namenske konstrukcije *za* + nedoločnik bi lahko pričakovali, da bosta konstrukciji med seboj zamenljivi (z drugimi besedami, da se bosta lahko pojavljali v istih okoljih). Vendar pa primeri kažejo, da zamenljivost ni vedno mogoča. Vidimo namreč, da lahko namensko konstrukcijo *za* + nedoločnik vedno zamenjamo z odvisnim namenskim stavkom, medtem ko v nasprotno smer (torej nadomeščanje namenskega odvisnega stavka z namensko konstrukcijo *za* + nedoločnik) zamenljivost ni vedno mogoča.⁹

(64) Maja dela v trgovini, da bi ji dali mir.

(65) *Maja_i dela v trgovini za ji PRO_j dati mir.

(66) Maja dela v trgovini, da bi si zaslužila denar.

(67) Maja_i dela v trgovini za (si) PRO_i zaslužiti denar.

Mogoč razlog za kontrast med primeroma (64) in (65) ter primeroma (66) in (67) je v nadzorovanosti prvine PRO v konstrukcijah *za* + nedoločnik. Veliki PRO je »ničti (tih) DP, ki ga najdemo v poziciji brez sklona (določilo nedoločniškega TP)« (Carnie, 2007, str. 417). V primeru (65) je prvina nenadzorovana¹⁰, v (67) je prvina nadzorovana – svoj pomen dobi s pomočjo osebka glavnega stavka. Ker se v nedoločnih stavkih namesto leksikalno izraženega osebka vedno pojavi prvina PRO, vidimo, da namenske konstrukcije *za* + nedoločnik ne morejo ujeti vseh pomenov, ki jih lahko izrazimo z namenskim

⁹ Pri tem velja opozoriti, da nenamenska konstrukcija (*nekaj*) *za* + nedoločnik ni zamenljiva z namenskim odvisnim stavkom. Zamenjamo jo lahko z drugačnim namenskim stavkom:

(i) Kupi mi nekaj za piti.

(ii) Kupi mi nekaj, kar se da popiti.

Iz tega lahko sklepamo, da ima konstrukcija (*nekaj*) *za* + nedoločnik pomen, ki ni enakovreden z namenskim stavkom.

¹⁰ Pomen primera (65) lahko do določene mere (ne pa v celoti) zajamemo s spodnjo parafrazo:

(i) Maja dela v trgovini za imeti mir.

Poved je sicer slovnična, a ne izrazi tega, kar smo (neuspešno) želeli izraziti v primeru (65), in kar je bilo izraženo v primeru (64) – to, da Maja dela v trgovini, da bi ji drugi dali mir.

odvisnim stavkom.¹¹ Tako imamo lahko poved, v kateri se osebek glavnega in odvisnega stavka razlikujeta:

(68) Maja je kupila knjigo, da jo bo Tone bral otrokom.

Vendar pa pomena takšnega odvisnega namenskega stavka v celoti ne moremo prenesti v namensko konstrukcijo *za* + nedoločnik in pri tem ohraniti pomen (torej da bo Tone tisti, ki bo bral knjigo):

(69) Maja_i je kupila knjigo za (jo) PRO_{i/*k} brati otrokom. (Tone_k)

Kljub slovničnemu rezultatu gre v primerih (68) in (69) torej za dva pomena, kar pomeni, da zamenljivost ni nujno mogoča. V tovrstnih primerih gre za vprašanje nadzora v konstrukciji *za* + nedoločnik, ki bo v nalogi še raziskano, na tem mestu pa lahko zaključimo, da se zdi, da mora med glavnim stavkom in elementom PRO v namenski konstrukciji *za* + nedoločnik nadzor obstajati. Tovrsten pomenski odnos pa med glavnim stavkom in namenskim odvisnim stavkom ni potreben, saj ima namenski stavek lahko leksikalno izražen osebek (ali neizražen osebek *pro*), ki nima odnosa z elementi glavnega stavka. Seveda pa je navezovalen odnos med elementi glavnega in odvisnega stavka povsem mogoč.

Poleg enosmerne zamenljivosti se pri nadomeščanju namenskega stavka z *da* s konstrukcijo *za* + nedoločnik pojavlja dodatna razlika. Zveza *za* + nedoločnik lahko namreč v teh primerih dobi pomen, ki ni skladen z definicijo namenskega stavka.

(70) Kupi mi_j darilo_i, da ga_i pro_j dam Tonetu

(71) Kupi mi_j darilo_i za ga_i PRO_{j/k} dati Tonetu.

V (70) ima odvisni stavek običajni namenski pomen (torej bo darilo kupljeno z namenom, da ga damo Tonetu) – po namenskem stavku bi se vprašali z vprašalnico *zakaj*, medtem pa lahko v (71) po konstrukciji vprašamo tako s *katero darilo* ali z *zakaj* – vsekakor pa ne moremo trditi, da gre v tem primeru zgolj za namensko konstrukcijo. Vidimo lahko, da ima konstrukcija ob polnopomenskih samostalnikih poseben status, ki bo v nalogi še raziskan.

¹¹ V nedoločniških polstavkih je oseba (kljub temu da ni izražena v morfologiji glagola) enaka osebi v glavnem stavku:

(i) Maja_i je morala PRO_i popraviti avto.

5 O SAMOSTALNIŠKI NARAVI NENAMENSKE KONSTRUKCIJE ZA + NEDOLOČNIK

V nalogi je že bilo ugotovljeno, da poznamo v slovenščini več pomenov konstrukcije *za* + nedoločnik. Konstrukcija *za* + nedoločnik se lahko pojavlja ob nedoločnem zaimku *nekaj* in v tem položaju pomen zaimka natančneje določi. Rekli smo, da v tem primeru konstrukcija določi namen nedoločnega zaimka, a bo ta konstrukcija kljub temu poimenovana z izrazom nenamenska konstrukcija, saj jo bomo na tak način ločili od prave namenske konstrukcije.

Takšna konstrukcija se lahko v slovenščini pojavi tudi ob negativnem nasprotju zaimka *nekaj*, torej *nič*, pa tudi ob zaimku *kaj*.¹²

(72) Sposodi si za brati.

(73) Sposodi si nekaj za brati.

(74) Nimam nič za brati.

V vseh primerih vsa dejstva kažejo na to, da se nenamenska konstrukcija (samostojno ali ob zaimku) pojavlja na mestu, kjer običajno najdemo samostalniško zvezo. To pa kaže na to, da gre v primeru nenamenske konstrukcije za samostalniško zvezo.

O takšni rabi piše tudi Jože Toporišič, a ob svojih ugotovitvah ne navaja podatkov, ki bi jih podprli, zato na te ugotovitve zgolj opozarjamo. Avtor ugotavlja, da se nedoločnik lahko rabi namesto samostalnika, pri tem pa opozarja: »Pač pa se (morda brez pravega razloga) izogibamo nedoločniku ob predlogu *za*: *Imaš kaj za jesti?*« (Toporišič, 2004, str. 399). Namesto tega predlaga rabo brez *za* ali uporabo glagolskega samostalnika. Hkrati pa meni, da *za*, ko izraža namenjenost česa za kaj, ni moteč (Toporišič, 2004).

5.1 Samostalniška raba konstrukcije *za* + nedoločnik

Ko opazujemo konstrukcijo *za* + nedoločnik, je jasno razvidno, da se ta ne pojavlja ob vseh glagolih. Prva omejitev je seveda sama prehodnost glagola, saj se lahko konstrukcija pojavlja zgolj ob glagolih, ki zahtevajo poleg imenovalniškega vsaj še eno dopolnilo.

¹² Mogoča je tudi raba ob določenih prislovih (*malo(za piti), ogromno (za jesti) ...*).

Vendar pa na samo distribucijo konstrukcije *za* + nedoločnik vpliva tudi to, ali glagol, ob katerem se dopolnilo pojavi, zahteva samostalniško ali nedoločniško dopolnilo.

Primeri kažejo na dejstvo, da se konstrukcija *za* + nedoločnik pojavlja zlasti ob glagolih, ki kot dopolnilo zahtevajo samostalniško zvezo.

(75) Kupi pijačo.

(76) *Kupi piti.

(77) Kupi za piti.

(78) Miha mora piti.

(79) *Miha mora pijačo.

(80) *Miha mora za piti.

Primeri (75) do (80) kažejo na samostalniško naravo konstrukcije, saj bi se, če bi šlo v primeru zveze *za* + nedoločnik zgolj za nedoločniško konstrukcijo, ta pojavljala v položajih, kjer je mogoče pričakovati nedoločnik.

Izključimo lahko tudi to, da gre v konstrukciji *za* + nedoločnik za predložno konstrukcijo, saj bi se konstrukcija v tem primeru lahko pojavljala ob glagolih, ki ne potrebujejo nobenega dopolnila (niti imenovalniškega *ne*), se pa ob njih lahko pojavi predložna zveza (kar pravzaprav vključuje vse glagole). Vendar je razlika jasna, če primerjamo spodnja primera.¹³

(81) Miha poje za lopo.

(82) ?Miha poje za počivati.

Na samostalniško naravo konstrukcije *za* + nedoločnik kažejo tudi različni testi in raba konstrukcije s predlogom *po*.

5.1.1 Test z nadomeščanjem

Test z nadomeščanjem (angl. replacement test) nam pomaga preveriti, ali lahko besedo (ali besedno zvezo) nadomestimo z drugo besedo (ali besedno zvezo), ki pa mora biti iste besedne vrste kot nadomeščena beseda. Pri tem stavek ne sme postati skladijsko neslovnichen. To je mogoče, ker imajo besede iste kategorije isto distribucijo (torej se

¹³ V (82) razumemo konstrukcijo kot *nekaj za počivati*, zato je primer neslovnichen. Je pa primer lahko sprejemljiv, če razumemo konstrukcijo kot namenski stavek.

pojavnjajo v istem jezikovnem kontekstu, tj. okolje pred in za besedo) (Redington in drugi, 1995).

Torej lahko samostalniško zvezo nadomestimo zgolj z drugo samostalniško zvezo, ne da bi izgubili slovničnost, kar kažejo spodnji primeri:

(83) Prebrala sem knjigo.

(84) Prebrala sem besedo »delam«.

(85) *Prebrala sem delati.¹⁴

Primer (85) je nesprejemljiv zgolj zato, ker smo samostalnik nadomestili z glagolom, medtem ko smo v (84) vstavili samostalniško zvezo, zaradi česar je primer sprejemljiv.

Če torej predvidevamo, da se konstrukcija *za* + nedoločnik obnaša kot samostalniška zveza, potem lahko pričakujemo, da se bo lahko pojavila na mestih, kjer se drugače pojavi samostalniška zveza:

(86) Kupila sem za piti.

(87) Kupila sem pijačo.

Slovnične rezultate, ki jih da test z nadomeščanjem, lahko razumemo kot pokazatelj tega, da gre v primeru konstrukcije *za* in nedoločnika za samostalniško zvezo. Enake rezultate nam da tudi test z nadomeščanjem, pri katerem samostalniško zvezo (primer (87)) nadomestimo z zvezo *nekaj za* + nedoločnik:

(88) Kupila sem nekaj za piti.

To ni presenetljivo, saj je v tem primeru očitno, da gre za samostalniško zvezo, ki ima v svojem jedru zaimek *nekaj* (kar pri konstrukciji *za* + nedoločnik ni tako očitno).

5.1.2 Vezniški test

Pri vezniškemu testu uporabljamo dejstvo, da lahko z veznikom *in* povežemo zgolj enakovredne elemente. To pomeni, da lahko s prirednim veznikom povežemo zgolj dva elementa (lahko tudi več elementov), ki pripadata eni besedni vrsti. Torej lahko med sabo povežemo dve samostalniški zvezi, ne pa tudi na primer samostalniške in glagolske zveze. Če gre v primeru konstrukcije *za* + nedoločnik res za samostalniško zvezo, potem lahko konstrukcijo povežemo z drugo samostalniško zvezo, v nasprotnem primeru pa bo zveza neslovnična.

¹⁴ V tem primeru ne gre za besedo *delati*, ampak gre zgolj za glagol *delati*.

Rezultati kažejo, da so povedi, v katerih samostalniško zvezo povežemo s konstrukcijo *za* + nedoločnik, slovnične ne glede na to, ali je ob konstrukciji zaimek *nekaj*:

(89) Pojdi mi iskati [za piti] in [kompot].

(90) Kupi mi [nekaj za jesti] in [časopis].

Da bi izključili, da gre za vezniško ali predložno zvezo, lahko opravimo tudi vezniški test s takšnimi zvezami. Ker vidimo, da sta primera (91) in (92) neslovnična, vemo, da v primeru nenamenske konstrukcije ne gre za vezniško ali predložno zvezo.

(91) *Poišči mi [za obleči] in [da bom obut].

(92) *Poišči mi [za obleči] in [z rokavi].

Na tem mestu pa lahko izključimo tudi možnost, da gre v primeru nenamenske konstrukcije za nedoločniški stavek, čeprav nam da vezniški test slovnično poved:

(93) Kupi mi [za spati] in [piti].

Povsem mogoče je namreč, da je ta poved sprejemljiva zgolj zato, ker gre tu pravzaprav za elipso predloga *za* ob drugem nedoločniku (kot je prikazano v primeru (94)). To podpira tudi dejstvo, da golega nedoločnika ne moremo povezati s konstrukcijo *za* + nedoločnik in dobiti slovnični rezultat (niti zvezanih zvez ne moremo obrniti):

(94) Kupi mi [za [piti] in [spati]]. / Kupi mi [[spati] in [za piti]].

(95) *Nehaj spati in za počivati

(96) Nehaj spati in počivati.

Drugo mogoče pojasnilo je, da gre v primeru (93) za sestavljanje nedoločnih polstavkov znotraj predložne zveze z jedrom *za* (prikazano v (97)). Vsekakor pa celotna konstrukcija z dvema nedoločnikoma tvori en sestavnik.

(97) Kupi mi [za [[jesti] in [piti]]].

Vezniški test kaže, da lahko konstrukcijo *za* + nedoločnik z veznikom *in* postavimo zgolj ob samostalniško zvezo. Pri tem je nepomembno, ali je ob konstrukciji tudi nedoločni zaimek *nekaj*.

5.1.3 Raba s predlogom *po*

V govoru vasi Belovo, Brezno in Sedraž, ki so del laškega govora štajerske narečne skupine, se pojavlja zanimiva raba konstrukcije *za* + nedoločnik ob predlogu *po*. Takšna zveza *po za* + nedoločnik se vedno pojavi ob glagolu *iti*, ko je ta v velelniku:

(98) Pojdi po [za piti].

Pomen povedi v (98) je enakovreden pomenu povedi v (99) ali (100).

(99) Pojdi po pijačo.

(100) Pojdi po [nekaj za piti].

Predlog *po* se v teh primerih veže s tožilnikom in je rabljen »za izražanje premikanja z namenom, da pride oseba, stvar na cilju na izhodiščni položaj premikanja« (SSKJ).

Takšna kombinacija predlogov *po* in *za* se v standardni slovenščini sicer lahko pojavlja, a običajno ne z glagolom (oziroma z nedoločnikom):

(101) Hodili smo po za to določeni poti.

Pri tem je jasno, da je predlog *za* del samostalniške zveze (ali del pridevniške zveze):

(102) Hodili smo [_{PP} po [_{NP} [_{AP} [_{PP} [_P za] to] določeni] poti]].

Predlagamo lahko, da gre tudi v rabi, ki je prikazana v primeru (98), za rabo predloga *po* s samostalniško zvezo. Na to kažejo tudi dokazi, ki smo jih pridobili s testom nadomeščanja in z vezniškim testom, ki kažeta na samostalniško naravo konstrukcije *za* + nedoločnik.

(103) Pojdi [_{PP} po [_{NP} za piti]].

5.2 Nemška konstrukcija *za* + nedoločnik

Konstrukcijo, podobno slovenski zvezi *za* + nedoločnik, pozna tudi nemščina, in sicer kot *zu* + nedoločnik. Nedoločnik se ob (členku) *zu* (*za*) pojavlja ob pomožnih glagolih in v položaju predmeta, v obeh primerih pa je lahko ob glagolu tudi goli nedoločnik. Ko pa se nedoločnik pojavi v vlogi osebka, ima ob sebi nujno *zu* (Helbig in Buscha, 1999).

Opozoriti velja, da slovenščina v vseh položajih, kjer lahko v nemščini najdemo konstrukcijo *zu* + nedoločnik, predložnega nedoločnika ne pozna, saj se lahko v določenih položajih v slovenščini pojavi zgolj goli nedoločnik:

(104) Naj neha (*za) piti

(105) Er sollte aufhören zu rauchen.

On naj neha za kaditi

»Naj neha kaditi.«

Glede na avtorja Bayer in Brandner (2004) je poleg te rabe za nemščino tipična tudi raba konstrukcije *zu* + nedoločnik ob nedoločnem zaimku *etwas* ali njegovem negativnem

nasprotju *nichts*. Zveza se nikoli ne pojavlja ob polnopomenskih samostalniških zvezah (npr. *ein Bier*; to je sicer mogoče v določenih nemških narečjih) ali močnih kvantifikatorjih (*alles*), (106). Lahko pa se nemška konstrukcija *zu* + nedoločnik pojavlja tudi ob prislovih, ki izražajo stopnjo, (107):

(106) Im Kühlschrank steht etwas/ nichts/ *ein Bier/ *alles zu trinken.

V hladilnik stoji nekaj / nič / pivo/ vse za piti

»V hladilniku je nekaj za piti/ni nič za piti.«

(107) Es gab genug / viel zu trinken. [Bayer in Brandner, 2004: (5)]

Ono dalo dovolj veliko za piti

Dovolj/ Veliko je za piti.

Lahko pa se konstrukcija pojavlja ob polnopomenski samostalniški zvezi, a v tem primeru opravlja vlogo namenskega stavka:

(108) Ich möchte ein Bier (haben), um es zu trinken. [Bayer in Brandner, 2004: (2)]

Jaz hotel eno pivo imeti do ga za popiti

»Hočem pivo, da bi ga spil.«

Avtorja Bayer in Brandner ugotavljata, da kljub podobnosti konstrukcije z nedoločniškimi stavki, ta konstrukcija nosi ob nedoločnem zaimku *nekaj* samostalniški pomen, kar se zdi podobno slovenski rabi nenamenske konstrukcije *za* + nedoločnik (Bayer in Brandner, 2004).

5.3 Analiza konstrukcije *nekaj za* + nedoločnik

Avtorja Bayer in Brandner zagovarjata idejo, da se v nemščini nedoločni zaimek obnaša kot lahki samostalnik (primer lahkega samostalnika je v slovenščini *nekaj*). Takšen samostalnik deluje kot osebek malega stavka, predikat tega pa sestoji iz nedoločne oblike (Bayer in Brandner, 2004).

Za tovrstne nemške konstrukcije avtorja trdita, da jih lahko parafraziramo z odvisnim stavkom ali pridevnikom, ki samostalnik modificirata. Podobno je bilo predlagano za slovenščino, saj smo ugotovili, da je namen zveze *za* + nedoločnik natančneje določiti

zaimek *nekaj*. Prav tako kot v nemščini pa lahko tudi v slovenščini konstrukcijo nadomestimo z odvisnim stavkom¹⁵:

(109) Prinesi mi nekaj, kar se lahko poje.

Niti v slovenščini niti v nemščini ni nakazano, da se bo dogodek v odvisnem stavku dejansko odvil – med osebkom glavnega stavka in nakazanim vršilcem odvisnega stavka ni nadzora.

Bayer in Brandner tako predlagata, da celotno nedoločniško konstrukcijo interpretiramo kot samostalniško konstrukcijo. Slednja nosi lastnost P, ki je izražena v leksikalni vsebini glagola. Denotacija zaimka *nekaj* je tako odvisna od leksikalne lastnosti, ki jo nosi glagol v nedoločniku.

Avtorja nadaljujeta s primerjavo te konstrukcije z lahкими glagoli - menita namreč, da gre v našem primeru za zrcalno sliko tega, kar se dogaja ob lahkih glagolih. Takšni glagoli izražajo zgolj aktivnost in so semantično omejeni.

V primeru lahkih glagolov se inkorporacija začne iz položaja, v katerem premaknjeni element sestavniško poveljuje svojo sled. Imenovalniki (imenovalniški samostalniki naj bi imela tudi nenamenska konstrukcija) pa so v primerjavi z lahkim glagolom ustvarjeni v višji poziciji – v položaju določila glagolske zveze. Ker se obnašajo kot osebki, se ne morejo združiti z glagolom. Premik namreč ni mogoč, saj premaknjeni element ne bi sestavniško poveljeval svoje sledi (nižanje ni mogoče) (Bayer in Brandner, 2004).

Bayer in Brandner vidita rešitev v odnosu, kakršnega najdemo v malem stavku. Če pogledamo primer:

(110) Toneta sem srečal lačnega.

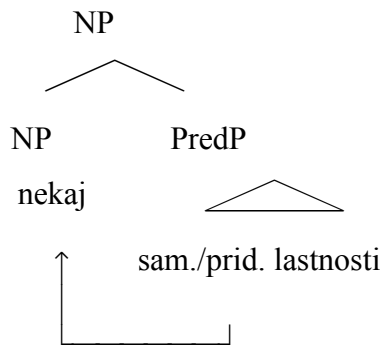
V povedi vidimo, da sta vključena dva dogodka – ta, da smo srečali Toneta, in drugi, da ima Tone lastnost tega, da je lačen. Tako lahko razdelimo na dva dogodka tudi povedi, kakršna je spodnja:

(111) Tone hoče nekaj za jesti.

Tone nekaj hoče in to nekaj ima lastnost užitnega. Prav to pa bi radi ujeli v strukturi. Avtorja tako trdita, da v konstrukciji ni glagolske projekcije, ampak se glagol obnaša kot pridevnik malega stavka. Direktni predmet tega glagola dobi vlogo osebka, to pa pomeni spodnjo strukturo, s prisojevalno zvezo (PredP) kot desnim pilepkom samostalniški zvezi (Bayer in Brandner, 2004):

¹⁵ V tem primeru ne gre za namenski odvisni stavek.

(112)

Če smo trdili, da so lahki glagoli semantično omejeni, lahko isto trdimo tudi za lahke samostalnike – so brez semantične vsebine. Dobijo jo tako, da se združijo z leksikalno vsebino glagola.

5.3.1 Analiza gole nenamenske konstrukcije *za* + nedoločnik

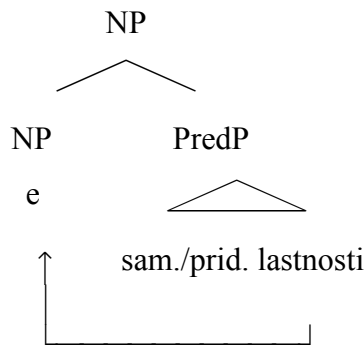
Potrebno je razložiti, zakaj se lahko zveza *za* + nedoločnik obnaša kot samostalniška zveza. Takšno obnašanje je na prvi pogled presenetljivo, saj se zdi, da zveza nima samostalniškega jedra. Podobno obnašanje lahko zasledimo tudi v eliptičnih konstrukcijah v slovenščini:

(113) Miha hoče [rdeči avto] in Maja [modrega].

V teh primerih se eliptične samostalniške zveze oblikujejo okoli izpuščenih jeder (v katerih nastopajo samostalniki). Pri tem se mora ob izpuščenem elementu pojaviti vsaj eno določilo, dopolnilo ali modifikator. Takšne eliptične samostalniške zveze se nanašajo na interpretacijo predhodnega elementa, saj na podlagi njega lahko določimo spol in število (Branco in Costa, 2006).

Analizo, ki smo jo iz nemščine prevzeli za zvezo *nekaj za* + nedoločnik, lahko razširimo tudi na golo konstrukcijo *za* + nedoločnik. Pojasnilo za samostalniško obnašanje te konstrukcije lahko najdemo v predpostavki, da gre tudi pri goli nenamenski konstrukciji za konstrukcijo *nekaj za* + nedoločnik. Razlika med njima je v izpuščenosti nedoločnega zaimka. Namesto nedoločnega zaimka imamo na njegovem mestu fonetično in semantično prazen element, na katerega se razširijo semantične vsebine nedoločnika:

(114)

Jedro je torej fonetično neizražen samostalnik, zaradi česar se konstrukcija obnaša kot samostalniška zveza.¹⁶

5.3.2 Lahki samostalniki v slovenskem jeziku

»Lahki samostalniki so semantično pomanjkljivi, zato svoj pomen izpeljejo s pomočjo predikatnega elementa (predikatni VP, AP, NP)« (Brandner, 2005, str. 8). Za takšne lahke samostalnike je značilno zlasti, da se pridevnik pojavlja v postnominalni poziciji (torej za lahkim samostalnikom). V nasprotju s tem pa se ob običajnih samostalnikih v slovenščini pridevnik pojavlja pred njimi.

(115) Kupi si nekaj sladkega / *sladkega nekaj.

(116) Kupi si sladko čokolado / *čokolado sladko.

Ob nedoločnik zaimkih se pridevniki, ki jih modificirajo, pojavljajo postnominalno (Larson in Marušič, 2004), prav to pa je značilno za lahke samostalnike (Brandner, 2005). Naloga teh lahkih samostalnikov je tako predvsem to, da zvezi določijo kategorijo samostalnik (Brandner, 2005).

Kot je že bilo omenjeno, je primer lahkega samostalnika v slovenščini nedoločni zaimek *nekaj*. Poleg takšnega zaimka se v literaturi kot prazni samostalnik pojavlja tudi njegovo negativno nasprotje *nič*.

¹⁶ Takšna raba konstrukcije *za* + nedoločnik obstaja tudi v hrvaškem jeziku. *Za* + nedoločnik se uporablja namesto konstrukcije *za* + izglagolski samostalnik, torej hrvaška zveza *za popit* nosi pomen enakovreden hrvaški zvezi *za piće* (v slovenščini torej *za piti* – *za pitje*) (Šipka, 1999).

- (117) Kupi si nekaj sladkega.
 (118) *Kupi si sladkega nekaj.
 (119) Kupi si sladko čokolado. / *Kupi si čokolado sladko.

Za angleščino so kot lahki samostalniki predlagani elementi *body, place, thing*, ki se v nedoločnem zaimku pojavijo v obliki D+N (določni člen + samostalnik) (Larson in Marušič, 2004). Glede na to bi pričakovali, da se bosta v slovenščini kot lahka samostalnika obnašala tudi *nekdo* in *nekje*:

- (120) ? Spoznala sem [nekoga za objeti]. / Nekdo ljubezniv mi je odprl vrata.
 (121) *Za objeti nekdo / *Nekdo za objeti se mi je predstavil. / *Ljubezniv nekdo mi je odprl vrata.
 (122) ? Iskali smo nekje za spat. / Imaš kje za spat?

Opazimo lahko, da se naša pričakovanja o zaimku *nekdo* ne izpolnijo v celoti, saj vidimo, da primeri z *nekdo* v večini niso povsem sprejemljivi. Zdi se, da med nedoločnima zaimkoma *nekdo* in *nekaj* obstaja razlika. Na to sta v preteklosti že opozarjala avtorja Franc Marušič in Rok Žaucer. Avtorja namreč ugotavljata, da se ta nedoločna zaimka s pridevniki združujeta na dva različna načina. Zaimek *nekaj* to počne na enak način, kot to počne nemški *etwas* (pa tudi slovenski *nič* in *vse*); zaimek *nekdo* pa se obnaša drugače (na takšen način se obnašata še *nobeden* in *vsi*). Vsi elementi druge skupine so označeni kot [+živo] (Marušič in Žaucer, 2008). Prav ta lastnost najverjetneje kaže na to, zakaj se elementi druge skupine ne morejo uporabljati ob konstrukciji *za* + nedoločnik. Težko bi namreč rekli, da je nekaj živega čemu namenjeno (bolj smiselno je, da živi elementi počnejo kaj z namenom, kar pa izraža namenski stavek).

Se pa tako kot lahki samostalniki obnaša tudi zaimek *vse* (vzporednica angleškemu *everything*) in členek *ta* (tudi *ono*)¹⁷:

- (123) Kje ste kupili *vse* za jesti?
 (124) *Tega* za spat sem kupila v trgovini, *onega* za jesti pa v nakupovalnem centru.
 (125) Kupi si *ta* sladkega.

Vsekakor pa lahko lahke samostalnike od polnopomenskih samostalnikov ločimo glede na pozicijo elementa, ki jih modificira – lahki samostalniki bodo imeli element zgolj na desni (postnominalno), polnopomenski samostalniki na levi:

¹⁷ Ob konstrukciji *za* + nedoločnik se lahko pojavlja tudi prislov *kam*. Tudi za takšne primere lahko trdimo, da konstrukcija prislov natančneje določuje:

(i) Nimam kam za iti.

(126) Kupi mi nekaj sladkega. / * Kupi mi sladkega nekaj.

(127) Kupi mi pomarančni sok. / * Kupi mi sok pomarančni

6 PREDLOG ZA V KONSTRUKCIJI ZA + NEDOLOČNIK

Ko govorimo o odvisnem namenskem stavku, ki ima obliko vezniške zveze, lahko vidimo, da ima vlogo veznika (in jedra zveze) veznik *da*:

(128) Kupili smo avto, da ga bomo vozili.

Sama analiza namenskega odvisnega stava ni problematična, saj se, kot je že bilo pokazano, namenski stavek z *da* obnaša kot običajni odvisni stavek, ki ga uvaja veznik. Bolj problematična je konstrukcija *za* + nedoločnik, saj običajno besede *za* ne razumemo kot podredni veznik.

V tradicionalni slovnici je *za* definiran kot predlog. Tako v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* beremo, da se *za* kot predlog lahko veže z roditeljskim, tožilnikom ali orodnikom. Kot ena izmed rab predloga *za* s tožilnikom je omenjeno tudi izražanja namena (druge rabe so povezane z izražanjem časa, kraja, vzroka, predmeta, ki je cilj dejanja ipd.), pri tej rabi so v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* navedeni spodnji primeri:

(129) imeti konja za jahanje; pripraviti meso za pečenje / iskati skladišče za blago; dobiti za darilo; klop ima tudi za ležišče; boj za obstanek; telica bo za pleme; krompir za seme; za večerjo speči kokoš / elipt. peso imamo za krave za *krmljenje krav* / komite za kulturo; svet za zdravstvo / iščemo delavca za k stroju; tak nisi za med ljudi za *javnost*, za v *družbo*; pripravljati se za na pot; knjige za na razstavo; ekspr. dobiti kaj za pod zob za *hrano*; zbuditi otroka za v šolo

Kar vidimo iz primerov, ki so navedeni v (129), je, da se predlog *za* lahko pojavlja pred samostalniško zvezo ali pred predložno zvezo. *Za* je v tem primeru jedro predložne zveze in samostalniška zveza (in v določenih primerih predložna zveza) njegovo dopolnilo, ki ji *za* tipično podeli sklon – v temu primeru je to običajno tožilnik.

Vendar pa, ko govorimo o namenski konstrukciji z *za*, govorimo o združevanju predloga z nedoločnikom. Hkrati vemo, da je *za* glagole značilno, da nimajo sklona. Zato moramo na novo definirati status, ki ga ima *za* v namenski konstrukciji *za* + nedoločnik. Pri tem si bomo pomagali z jeziki, ki poznajo podobne konstrukcije.¹⁸

¹⁸ Makedonščina, slovenščini soroden jezik, pozna označevalec cilja *za*, ki se lahko pojavlja (ni pa nujen) ob namenskih stavkih z veznikom *da* (medtem ko se v slovenščini *za* pojavlja zgolj ob nedoločni namenski konstrukciji):

6.1 Primeri iz angleščine

Iz slovenskega jezika vidimo, da lahko stavke s časovno morfologijo, kakršni so tudi običajni namenski stavki, uvajajo podredni vezniki, (130), za slovenske nedoločne stavke pa naj bi veljalo, da podrednega veznika nimajo, (130a):

(130) Kupila sem psa, da bo lajal na vlomilce.

(130a) Potrebno bi bilo kupiti psa.

V delu Andrewja Carnija (Carnie, 2007) lahko beremo, da velja podobno tudi za angleščino – tudi tu namreč odvisne stavke s časovno morfologijo uvajajo vezniki – v spodnjem primeru opravlja vlogo veznika *that* (*da*):

(131) I saw that Jenny was sad.

Jaz videl da Jenny bila žalostna

»Videl sem, da je bila Jenny žalostna.«

Nedoločni stavki se lahko v angleščini pojavljajo brez veznika, v tem primeru nimajo leksikalno izraženega osebka, (132). Ko se pojavijo z realiziranim veznikom, pa morajo imeti leksikalno realiziran osebek, kot v primeru (133):

(132) Medea tried [to poison her children] [Carnie, 2007: (74)]

Medea poskusila zastrupiti njene otroke

»Medea je poskusila zastrupiti svoje otroke.«

(133) I intended [for Jenny to be present]. [Carnie, 2007: (94)]

Jaz nameraval za Jenny biti prisoten

»Za Jenny sem nameraval biti prisoten.«

V primeru (133) je Jenny osebek nedoločniškega stavka. Tako kot v slovenščini se tudi v angleškem jeziku *for* (*za*) običajno razume kor predlog, sam stavek (133) pa je v angleščini dvoumen:

- *Jenny* lahko razumemo kot osebek podrednega stavka.
- *For Jenny* razumemo kot predložno zvezo (PP), ki ji udeležensko vlogo podeli glagol glavnega stavka.

Glede na distribucijo predloga *for* v nedoločniških polstavkih, lahko trdimo da se *for* obnaša kot veznik. Dokaz za to je, da je *for* v položaju tik pred osebkom stavka in tvori

(i) Go najmiv studentot za da predava angliski. [Bužarovska, 2002: (3)]

Njega najel študent za da predava angleško

»Najel sem študenta, da bo predaval angleško.«

gradnik z vezniško zvezo (CP), kar je primerljivo s položajem veznika v odvisnih stavkih (Carnie, 2007).¹⁹

Omeniti velja tudi, da Željko Bošković opozarja na mnoge avtorje, ki pišejo o semantični aktivnosti angleškega veznika *for*. Ta se namreč uporablja ob določeni skupini predikatov, ki v angleškem jeziku izražajo čustva. »Izraža subjektivne razloge, namen, rabo in cilj« (Bošković, 1997, str. 20). *For* se lahko pojavi zgolj, ko ga dopušča višji predikat oziroma višji stavek (Bošković, 1997).

6.2 Primeri iz italijanščine

V delu Luigija Rizzija (Rizzi, 1982) lahko beremo, da najdemo konstrukcijo, ki je podobna slovenski konstrukciji *za* + nedoločnik, tudi v italijanščini, (134). Italijanščina sicer pozna tudi nedoločniška dopolnila, ki se pojavljajo brez veznika.

- (134) Mario si vanta di aver vinto. [Rizzi, 1982: (45a)]
Mario se ponašati od biti zmagati
»Mario se ponaša s tem, da je zmagal.«

V tem primeru je uporabljen predlog *di* (*od*, *iz*), lahko pa se ob nedoločniku pojavi tudi predlog *a* (*do*) in občasno tudi drugi predlogi. Rizzi izpostavi, da obstajata dve vrsti tovrstnih dopolnil – pri prvi se lahko namesto nedoločnika pojavi samostalniška zveza, ki pa jo še vedno uvaja predlog (torej predložna zveza):

- (135) Mario si vanta di questo. [Rizzi, 1982: (47)]
Mario se ponašati od to
»Mario se ponaša s tem.«

Za takšne primere Rizzi predlaga naslednjo zgradbo:

- (136) ... V [PP P [S' [S NP nedoločnik VP]]] [Rizzi, 1982: (49)]

Drugi primer so glagoli nadzora, ki zahtevajo dopolnilo predloga in nedoločnika, (137), ali direktnega predmeta (in ne predložne zveze), kar je prikazano v primeru, (138):

- (137) Mario suppone di aver fatto il suo dovere. [Rizzi, 1982: (50)]
Mario domneva od imeti opravil ČLEN svojo dožnost

¹⁹ Opozoriti velja, da se za *for* v angleščini pojavi samostalniška zveza v tožilniku. Takšen pripis sklona je netipičen za veznik, pričakujemo pa ga za predlogi. Angleški *for* pripiše tožilniški sklon osebkcu nedoločnega stavka (Carnie, 2007).

»Mario domneva, da je opravil svojo dolžnost.«

(138) Mario suppone questo [Rizzi, 1982: (51)]

Mario domneva to

»Mario to domneva.«

(139) *Mario suppone di questo [Rizzi, 1982: (51)]

Za te primere Rizzi predlaga naslednjo analizo:

(140) ... V [s' [COMP] [s NP nedoločnik VP] [Rizzi, 1982: (54)]

Di je tako obravnavan kot veznik, saj je za vezniške zveze znano, da so lahko glagolsko dopolnilo (Rizzi, 1982).

6.3 Slovenska namenska konstrukcija *za* + nedoločnik

V obeh jezikih, angleščini in italijanščini, smo videli, da lahko v podobnih konstrukcijah analiziramo tisti del konstrukcije, ki ga običajno razumemo kot predlog, kot veznik. Takšno analizo bi morda lahko posplošili tudi na slovensko konstrukcijo *za* + nedoločnik, a bo pred tem potrebno opraviti določene teste. Pri tem se bomo oprli na članek *On certain differences between French and English* Richarda Kaynea (Kayne, 1981), katerega povzetek je v delu *The Grammar of Raising and Control* (Davies in Dubinski, 2004). Kayneovo analizo za svojo razlago italijanskih primerov uporabi tudi Luigi Rizzi.

Kayne v tem članku raziskuje razlike med francoskimi in angleškimi ECM konstrukcijami (konstrukcijami z izjemnim pripisom sklona). To razliko poveže tudi s francoskim *de* (*od*, *iz*) in angleškim *for* (*za*). V svojo analizo Kayne vključi tudi dejstvo, da je francoski *de* (predložni) veznik, ki je primerljiv z angleškim veznikom *for*, kar doseže s tem, da pokaže, da *de* in *for* zapolnita pozicijo, ki jo ima veznik pred nedoločnim stavkom. To avtor pokaže z različnimi testi, od katerih bomo poskusili na slovenske primere aplicirati dva.

Prvi argument govori o dejstvu, da se francoski *de* in angleški *for* ne moreta pojavljati v +k nedoločniških dopolnilih (dopolnila, ki vsebujejo k-besedo²⁰, ta je postavljena v COMP pozicijo).

²⁰ K-besede so del k-zveze. So vprašalne zveze, ki se pri delanju vprašanj v slovenščini prestavi v določilo vezniške zveze (CP), torej na začetek stavka. Takšni k-premiki na začetek povedi se ne zgodijo le z enim premikom, ampak gre v resnici za krajše premike v določila vezniških zvez. Premik k-zvez sicer sproži

(141) I told him where to go. [Davies in Dubinski, 2004: (6)]

Jaz povedal njemu kam iti

»Povedal sem mu kam oditi.«

(142) *I told him where for to go. [Davies in Dubinski, 2004: (7)]

Jaz povedal njemu kam za iti

Tako kot *for* tudi *de* ne moremo uporabiti v položaju, v katerem je uporabljen v (142), Kayne pojasni dejstvo, da sta oba primera z *for* in *de* neslovnična, tako, da sklepa, da kršita pravilo o dvojni zapolnjenosti COMP pozicije (pozicija v kateri se nahaja veznik) oziroma da *for* in *de* tekmujeta za svojo pozicijo s k-besedo (Davies in Dubinski, 2004).

V slovenščini lahko nenamensko konstrukcijo *za* + nedoločnik prestavljamo znotraj povedi, saj je slovenščina jezik s prostim besednim redom. Problematično pa je najti vzporednico z zgornjo analizo, saj je vprašalnica, kot je v spodnjem primeru *kaj*, dvignjena v določilo vezniške zveze iz najvišje pozicije v samostalniški zvezi (pozicija, ki jo ima sled *t*):

(143) Kupi mi kaj_i za piti?

Takšna vprašanja nam tako ne pomagajo razrešiti vprašanja o besedni vrsti *za*.

Poleg tega opisani test za slovenščino ni najprimernejši, saj vemo, da imamo lahko v slovenskem jeziku povedi, kot je spodnja:

(144) Miha trdi, kaj_i da je Tone ukradel t_i?

Vemo, da se v temu primeru k-beseda dvigne v določilo vezniške zveze iz predmetne pozicije odvisnega stavka, kar pomeni, da imamo lahko znotraj vezniške zveze dva veznika.²¹ Kljub temu pa v slovenščini obstaja kontrast med odvisnim stavkom, ki ima vlogo stavčnega člena in lastno udeležensko vlogo, (144), in tistimi, ki se v povedih obnašajo kot stavčni prilepki in udeleženske vloge nimajo (prislovnodoločilni odvisniki):

(145) Peter je srečal Marto, ko je ta tepla Toneta.

(146) *Koga je Peter srečal Marto, ko je ta tepla?

oznaka vprašalnosti ([+K]) v jedru vezniške zveze (Golden, 2000; Carnie, 2007). V slovenščini je sprejemljivo večkratno kopičenje vprašalnih zvez na začetku stavka (Golden, 2000).

²¹ V slovenščini imamo lahko tudi primere, kot je spodnji, a v teh veznika *če* in *za* nista v isti vezniški zvezi:

(i) Če [za varovati otroke] ljudje kupijo psa, so precej bogati.

Se pa zdi, da imamo v temu primeru drugačno branje konstrukcije - torej branje, ki smo ga označili kot tisto, ki opiše dejanje in ne namen, s katerim je bilo opravljeno dejanje glavnega stavka.

V takšnih primerih govorimo o prepovedi premika iz prislovnega odvisnika. Ta napoveduje neslovničnost premeščanja sestavnih delov prislovnih določil, ki se obnašajo kot skladenjski otoki²² (Golden, 2000).

Namenski stavek v slovenščini se obnaša kot prislovnodoločilni odvisnik, kar pomeni, da iz namenske konstrukcije *za* + nedoločnik ne moremo dvigniti vprašalnice:

(147) Maja dela v trgovini *za* si kupiti čevlje.

(148) *Maja dela v trgovini kaj *za* si kupiti?²³

Lahko pa vprašalnico dvignemo znotraj zveze:

(149) Maja dela v trgovini *za* kaj si kupiti?

Tako kot v namenski konstrukciji *za* + nedoločnik tudi v nenamenski konstrukciji ne moremo iz zveze *za* + nedoločnik premakniti k-besede²⁴:

(150) Kupi mi vrče *za* vlagati kumarice.

(151) *Kupi mi vrče kaj *za* vlagati?

(152) Kupi mi vrče *za* kaj vlagati?

(153) *Kupi mi kaj vrče *za* vlagati?

(154) Kupi nekaj *za* vlagati kumarice.

(155) *Kupi kaj nekaj *za* vlagati?

(156) *Kupi mi nekaj kaj *za* vlagati?

(157) Kupi mi nekaj *za* kaj vlagati?

Iz primerov (152) in (157) vidimo, da lahko tudi v nenamenski konstrukciji vprašalnico premikamo znotraj konstrukcije. Vendar pa takšna vprašanja niso prava k-vprašanja, temveč jih razumemo kot odmevalna vprašanja²⁵.

Dejstvo, da vprašalnice ne moremo dvigniti iz zveze *za* + nedoločnik, lahko pojasnimo s tem, da smo za takšne konstrukcije ugotovili, da so pravzaprav samostalniške zveze. Za kompleksne samostalniške zveze pa velja, da iz njih premiki niso mogoči, kar je znano kot

²² Skladdenjski otoki so zveze, ki vsebujejo k-besedo. Iz njih elementov ne moremo premikati (Carnie, 2007).

²³ Neslovnično je namensko branje, je pa slovnično, če *kaj za kupiti* razumemo kot nenamensko konstrukcijo.

²⁴ V primerih (150) do (153) predvidevamo, da je konstrukcija *za* + nedoločnik ob polnopomenskem samostalniku, nenamenska konstrukcija.

²⁵ Odmevalna (*echo*) vprašanja, ki ne zahtevajo odgovora z novimi informacijami. Odgovor na njih je potrdilo o nečem, kar je že bilo slišano (zgodijo se zaradi fonologije in ne skladnje). K-beseda se v njih običajno ne premakne (Carnie, 2007).

fenomen zapletenih NP otokov. Govorimo o neslovničnosti premika iz zapletene samostalniške zveze (Golden, 2000; Carnie, 2007). Ta fenomen lahko opazimo tudi v spodnjem primeru:

(158) *Kdo_i je Tone izrekel trditev, ki jo je prvi rekel t_i?

Kot vidimo, nam delanje vprašanj iz konstrukcij *za* + nedoločnik ne da končnega odgovora o naravi *za*, kar smo glede na analizo francoskih in angleških primerov pričakovali. Nam pa delanje vprašanj potrди, da gre v primeru nenamenske konstrukcije (*nekaj*) *za* + nedoločnik res za samostalniško zvezo.

Drugi test, ki ga lahko opravimo, da bi določili naravo *za*, je test z negacijo, ki ga Richard Kayne opravi s francoskimi in angleškimi primeri. Kayne ugotavlja, da obstaja linearna distribucija med veznikom in negacijo. Avtor opozori, da v angleščini negacija glagola ne more biti postavljena pred veznik *that* (*da*) ali pred *for* (*za*):

(159) *We persuaded him not that he should come. [Davies in Dubinski, 2004: (10)]

(160) We persuaded him that he should not come.

Mi prepričali njega da on sme ne priti

»Prepričali smo ga, da ne sme priti.«

(161) *We would prefer not for him to come. [Davies in Dubinski, 2004: (11)]

(162) We would prefer for him not to come.

Mi bi imeli raje za njega ne priti

»Raje bi imeli, da on ne pride.«

Podobno v francoščini negativna klitika *ne* (*ne*) ne more biti postavljena pred veznik *que* (*kaj*) ali pred *de* – to kaže na dejstvo, da sta francoski *de* in angleški *for* veznika.

V slovenščini klitike za negacijo glagola ne moremo postaviti pred veznik *da*:

(163) Najeli smo varnostnike, da ne bodo škodovali otrokom.

(164) *Najeli smo varnostnike, ne da bodo škodovali otrokom.

Podobno tudi v namenski konstrukciji *za* + nedoločnik ne moremo zanikati glagola tako, da postavimo *ne* pred *za*:

(165) Tablete smo vzeli za ne zaspati.

(166) *Tablete smo vzeli ne za zaspati.

Velja pa opozoriti, da lahko nikalnico postavimo pred *za*, a s tem zanikamo celotni namenski stavek, (167), kar je razvidno tudi iz parafraze v primeru (168)²⁶:

²⁶ Tudi v primeru z odvisnim stavkom, lahko tvorimo podobo poved:

(i) Najeli smo varnostnike, ne da bodo škodovali otrokom, ampak da jim bodo pomagali.

(167) Tablete smo vzeli ne za zaspati, ampak za biti budni.

(168) Tablete smo vzeli ne zato, da bi zaspali, ampak da bi bili budni.

Ne moremo pa z nikalnico, ki je postavljena za *za*, zanikati glagola v nenamenski konstrukciji *za* + nedoločnik:

(169) *Kupi mi *za* ne brati.

Zanikamo lahko zgolj celotno konstrukcijo in sicer s klitiko postavljeno pred *za*:

(170) Kupi mi ne *za* brati, ampak *za* piti.

Videli smo, da testi, ki so bili predlagani za tuje jezike, za slovenščino niso bili najprimernejši, saj nam niso dali dovolj jasnih argumentov, ki nam bi pomagali določiti, kakšna je vloga *za*.

Da bi si težavo razrešili, si lahko pomagamo s testom z veznikom, ki smo ga že uporabili pri določanju samostalniške narave nenamenske konstrukcije *za* + nedoločnik. Vemo namreč, da lahko z veznikom *in* povežemo zgolj elemente, ki pripadajo eni besedi vrsti. Če se *za* obnaša kot podredni veznik in je kot tak jedro vezniške zveze, potem lahko pričakujemo, da lahko namensko konstrukcijo z veznikom *in* povežemo z odvisnim stavkom. Ta se namreč obnaša kot vezniška zveza:

(171) Varnostnike smo najeli [*za* varovati otroke] in [*da* bodo kosili travo].

Glede na to, da je poved slovnična, lahko sklepamo, da se *za* v namenski konstrukciji obnaša kot veznik.

Ne moremo pa tega tako lahko pokazati za nenamensko konstrukcijo. Tudi tu lahko pričakujemo, da lahko to konstrukcijo povežemo s primernim odvisnim stavkom, če se *za* obnaša kot veznik:

(172) ?Kupi mi [*za* piti] in [*kar* je poceni].

(173) *Kupi mi [*nekaj* [*za* piti] in [*kar* je poceni]].

Vidimo, da se *za* v nenamenski konstrukciji ne obnaša kot veznik, saj obeh stavkov ne moremo povezati z *in*. Poskusimo pa lahko s predložno zvezo, saj se lahko *za* obnaša tudi kot predlog:

(174) *Kupi mi [*nekaj* [*za* piti] in [*za* Toneta]].

Vidimo, da je rezultat neslovničen, kar pomeni, da se *za* ne obnaša kot predlog. Je pa slovničen obraten primer:

(175) Kupi mi *nekaj* *za* Toneta in *za* piti.

To lahko pojasnimo s tem, da tvori *nekaj* samostalniško zvezo, ki ima v svojem dopolnilu zvezo *za Toneta*, medtem ko se *za piti* obnaša kot samostalniška zveza z izpuščenim samostalnikom:

(172a) Kupi mi [nekaj za Toneta] in [e za piti].

Gre torej za zvezo dveh samostalniških zvez, kar pa nam pri določanju besede *za* ne pomaga. Poskusimo pa lahko še s testom nadomeščanja. Pri tem se opiramo na dejstvo, da lahko besedo (ali besedno zvezo) nadomestimo z drugo besedo (ali besedno zvezo), ki pa mora biti iste besedne vrste kot nadomeščena beseda, pri čemer poved ne postane neslovnična (Redington in drugi, 1995).

Namensko konstrukcijo *za* + nedoločnik lahko nadomestimo z odvisnim namenskim stavkom:

(176) Tablete sem kupila za spati.

(177) Tablete sem kupila, da bom lahko spala.

Vezniško zvezo, ki ima v jedru veznik *da*, smo postavili na mesto namenske konstrukcije, kar kaže, da je tudi ta vezniška zveza, ki ima v jedru veznik *za*. Če poskusimo enako z nenamensko konstrukcijo:

(178) Kupila sem [nekaj [za spati]].

(179) Kupila sem [nekaj [za Toneta]].

Vemo, da lahko zadnji primer parafraziramo:

(179a) Kupila sem nekaj, kar je namenjeno temu, da se da Tonetu.

Takšna parafraza je mogoča (čeprav je precej nerodna), ker je eden izmed pomenov predloga *za* izražanje namena (SSKJ). Nam pa ta parafraza kaže, da lahko konstrukcijo *za* + nedoločnik nadomestimo tudi z oziralnim stavkom:

(178a) Kupila sem nekaj, kar je namenjeno spanju.

Znova vidimo, da lahko potegnemo vzporednice med nenamenskim *za* ter obema – predlogom in veznikom. Opozoriti pa je treba, da lahko takšne primere parafraziramo tudi drugače, kar kaže, da test z nadomeščanjem ni najuspešnejši:

(178b) Kupi mi [nekaj uspavalnega].

Obstaja pa še ena mogoča parafraza te nenamenske konstrukcije:

(178c) Kupila sem nekaj za spanje.

V tem primeru je *spanje* samostalnik. *Za* se ob samostalniku obnaša kot predlog, kar kaže na to, da lahko *za* v nenamenski konstrukciji *za* + nedoločnik razumemo kot predlog.

Ugotovili smo, da podatki kažejo, da se lahko *za* obnaša kot veznik ali kot predlog. Pri tem primeri kažejo, da se *za* v namenski konstrukciji lahko obnaša kot veznik. Rečemo lahko celo, da se *za* obnaša kot predložni veznik, ki v slovenščini (podobno kot v angleščini) ni semantično prazen, ampak izraža namen. Medtem pa argumenti za določitev narave *za* niso tako jasni, saj nam opravljeni testi niso dali jasnega odgovora o besedni vrsti *za*. Videli pa smo, da se oba *za* razlikujeta. Vendar pa kljub temu ne moremo z gotovostjo trditi, da gre v primeru nenamenskega *za* za predlog.

7 NAMENSKA KONSTRUKCIJA ZA + NEDOLOČNIK

Namenska konstrukcija *za* + nedoločnik nosi pomen, ki je tipičen za namenski stavek: »Izraža cilj, ki ga želi doseči dejanje, opisano v glavnem stavku povedi, tako je interpretacija glavnega stavka omejena z razlago namenskega stavka« (Di Eugenio, 1993, str. 11). Vendar pa se v povezavi s to konstrukcijo pojavljajo dodatne omejitve, ki pri običajnem namenskem stavku z veznikom *da* niso prisotne.

Namenska konstrukcija se v slovenščini obnaša kot stavčni prilepek. Ti pomensko modificirajo dogodek ali entiteto v glavnem stavku, strukturno pa jih v zgradbo ne dodamo z operacijo sestavi, temveč jih v stavek vključimo z operacijo prilepi, ki ni nujna operacija grajenja povedi. Kot stavčni prilepki se lahko obnašajo predložne, pridevniške ali vezniške zveze (Adger, 2003).

Namenska konstrukcija *za* + nedoločnik ima v slovenščini določene lastnosti, po katerih se razlikuje od običajnih slovenskih stavčnih prilepkov. Težavno je namreč določiti, kdaj se v jeziku sploh lahko pojavi. Poleg tega se moramo osredotočiti tudi na zgradbo same konstrukcije (kaj je njen osebek in kdaj ima lahko predmet) ter na glagole, ob katerih se konstrukcija lahko pojavlja. Doslej je že bilo ugotovljeno, da je *za* v tej konstrukciji predložni veznik (in ne predlog), a se moramo posvetiti tudi drugim elementom v tej konstrukciji (PRO in nadzor v konstrukciji).

7.1 Glagoli, ob katerih se pojavlja namenska konstrukcija *za* + nedoločnik

V različnih jezikih se pojavljajo različne omejitve, ki veljajo za glagole glavnega stavka, ob katerem se pojavljajo namenske konstrukcije. V angleščini med te glagole Emmon Bach uvršča naslednje skupine:

1. Imeti in biti (na mestu, na voljo, dosegljivo, obstoječe ...) ²⁷

(i) I have my mother [to look after e]

Jaz imam moja mama skrbeti

»Skrbeti moram za svojo mamo.«

(ii) Spoons are [to eat soup with e]

Žlice so jesti juho z

²⁷ Vsi primeri iz Bach, 1982.

»Žlice so za jesti juho.«

2. Prehodni glagoli, ki vključujejo kontinuiteto in spremembo v stanju dogodkov, nakazanih v prvi alineji, in so pozitivne vrste

(i) I bought it [to build a fire with e]

Jaz kupil tisto zgraditi ogenj z

»Kupil sem ga za zgraditi ogenj z njim.«

(ii) ?? I destroyed it [to built a fire with e]

Jaz uničil tisto zgraditi ogenj z

3. Glagoli izbire in rabe:

(i) Mary chose John [to go and dance with e]

Mary izbrala John iti in plesati z

»Mary je izbrala Johna za plesati z njim.«

(ii) I use it [to keep my pencils in e]

Jaz rabim tisto za imeti moje svinčnike v

»Uporabljam ga za shranjevati svinčnike.«

Bach trdi, da se namenski stavki v večini pojavljajo ob prehodnih glagolih. Glagole zgoraj omenjenih skupin povezuje z namenskimi stavki, ki imajo vrzel na mestu predmeta.²⁸

Kombiniranje tovrstnega namenskega stavka z glagolom, ki ga v te skupine ne moremo uvrstiti, vodi v neslovničen rezultat (Bach, 1982).²⁹ Zdi se, da lahko podobno trdimo tudi za slovenščino. Vsekakor je mogoče namensko konstrukcijo uporabljati ob vseh zgoraj naštetih glagolih:

(180) Za pogledati imam tri filme. (Skupina 1, glagol imeti)

(181) Žlice so za jesti juho, (noži pa za kruh). (Skupina 1, glagol biti)

(182) Pripeljala sem ga za zgraditi hišo. (Skupina 2, pozitivna vrsta)

(183) ? Uničila sem posestvo za zgraditi hišo. (Skupina 2, negativna vrsta)

²⁸ Gre za poved, v kateri mora biti obvezno nadzorovan predmet namenskega stavka, kot je prikazano v spodnjem primeru:

(i) They brought John_i along [to talk to e_i].

Oni pripeljali Johna s sabo govoriti

»Pripeljali so Johna, da bi govorili z njim.«

²⁹ Poleg teh naj bi v angleščini obstajali tudi namenski stavki z vrzeljo na mestu osebka. Ti naj bi se pojavljali zlasti ob glagolih premikanja (*poslati, prinesiti, vzeti*) (Jones, 1991).

(183b) *Uničila sem ga za zgraditi hišo.

(184) Maja je za plesati izbrala Toneta. / ? Maja je izbrala Toneta za plesati. (Skupina 3, glagol *izbrati*)

(185) Uporabljam ga za shranjevati svinčnike. (Skupina 3, glagol *rabe*)

V zgornje skupine lahko tako uvrstimo kakršen koli glagol, ob katerem se pojavlja namenska konstrukcija *za* + nedoločnik. Če pogledamo primer (186), lahko rečemo, da uvrščamo ta glagol v drugo skupino glagolov:

(186) Prebrala sem tri knjige za razširiti si obzorje.

Angleščini podobne omejitve obstajajo tudi v makedonščini. Eleni Bužarovska glede na pomen omeji glagole glavnega stavka, ob katerem se pojavi makedonska namenska konstrukcija, ki ima obliko namenskega stavka z veznikom *da*, na tri skupine. V prvi skupini so glagoli, ki pomenijo transakcijo in katerih rezultat je pridobitev nečesa materialnega (*kupiti, najeti ...*), v drugi skupini so glagoli, kot so *iskati* ali *najti* (prehodni glagoli, ki imajo lahko resničen ali neresničen rezultat). V tretji skupini so glagoli, kot je *obstajati*. Za te glagole avtorica trdi, da izražajo pomen namernega iskanja nekega nedoločenega objekta (Bužarovska, 2002). Vidimo lahko, da imajo te skupine vzporednice tudi v angleščini, kar kaže na skupne lastnosti namenskih konstrukcij v različnih jezikih.

Zdi se, da v slovenščini obstaja razlika med namenskim odvisnim stavkom in namensko konstrukcijo *za* + nedoločnik. Slednja ima namreč precej bolj omejeno distribucijo kot odvisni namenski stavek. Razlika je jasno vidna v spodnjih primerih:

(187) Danes bom zaspala bolj zgodaj, da se bom jutri lažje zbudila.

(188) ?Danes bom zaspala bolj zgodaj [za se jutri lažje zbuditi].

(189) Ubila sem Jožeta, da bi prišla do njegovega denarja.

(190) ?Ubila sem Jožeta [za priti do njegovega denarja].

Res je, da raba konstrukcije *za* + nedoločnik v zgornjih primerih ni nujno neslovnična, je pa res, da se zdi raba namenskega odvisnega stavka z veznikom *da* precej bolj pogosta. Raba namenske konstrukcije *za* + nedoločnik se zdi nerodna.

7.1.1 Položaj namenske konstrukcije *za* + nedoločnik

Zanimivo je, da je konstrukcija bolj sprejemljiva, če se pojavlja višje v zgradbi:

(191) Miha je [za razvedriti ga] poslal pismo Tonetu.

(192) Maja se je [za pobrati zavarovalnino] vrgla po stopnicah.

(193) [Za priti do njegovega denarja] sem ubila Jožeta.

Sklepamo lahko torej, da je pomemben tudi položaj, na katerem se konstrukcija pojavlja. Ta položaj je vzporeden položaju prislovnih izrazov:

(194) ? Udarila sem Jožeta zanalašč. / Zanalašč sem udarila Jožeta.

V tem položaju se zdijo bolj naravne tudi konstrukcije, za katere smo predhodno menili, da so nenaravne (primera (188) in (190)):

(195) [Za se jutri lažje zbuditi] bom danes zaspala bolj zgodaj.

(196) [Za priti do njegovega denarja] sem ubila Jožeta.

Glede na to lahko trdimo, da je poleg izbire glagola pomembna tudi pozicija, na katerem se namenska konstrukcija pojavlja. Vidimo namreč lahko, da se lahko konstrukcija pojavi na mestu, kjer lahko najdemo prislov – za primerjavo lahko vzamemo prislov, ki izraža namero:

(197) *Namenoma* sem uničila posestvo. / Posestvo sem uničila *namenoma*.

(198) Maja je *namenoma* padla po stopnicah. / Maja je padla po stopnicah *namenoma*.

(199) *Namenoma* sem ga pripeljala. / Pripeljala sem ga *namenoma*.

V vseh treh zgodnjih primerih se zdi bolj nevtralna prva možnost, čeprav je v posebnih kontekstih seveda povsem sprejemljiva tudi druga. Sklenemo lahko, da se namenska konstrukcija s stališča pozicije v stavku obnaša kot prislov namere.

7.2 Nadzor v namenski konstrukciji *za* + nedoločnik

Ko govorimo o namenski konstrukciji z veznikom *za*, je ključno vprašanje nadzora. Stavki z nadzorom ne vsebujejo premika samostalniške zveze, niti nimajo izraženega osebka. V poziciji osebka (določilo časovne zveze) namreč najdemo fonetično neizraženo prvino PRO (ničti zaimek), ki nima sklona (Carnie, 2007). Pomen PRO-ja je odvisen od nadredne samostalniške zveze (Golden, 2000). Z drugimi besedami, med PRO in samostalniško zvezo poteka nadzor.

Pri slovenski namenski konstrukciji *za* + nedoločnik moramo določiti ali gre za osebkov nadzor ali predmetni nadzor. Pri osebkovem nadzoru imamo opraviti z nadzorom med PRO-jem in osebkom glavnega stavka. Pri predmetnem nadzoru predmet glavnega stavka

nadzira PRO v namenski konstrukciji. Charles Jones ugotavlja, da v angleščini namenski stavek vedno nadzira element v stavku, ki opravlja udeležensko vlogo teme ne glede na to, ali gre za predmet ali osebek in da so odvisni stavki običajno povezani s prehodnimi predikati (Jones, 1991).

Videli smo že, da moramo imeti tudi v slovenski namenski konstrukciji z nedoločnikom nadzor. Brez nadzora dobimo neslovnične povedi:

(200) Maja_i dela v trgovini, da bi ji starši_k dali mir.

(201) *Za PRO_k dati mir dela Maja_i v trgovini.

Imamo pa lahko nadzor tako med osebkom ali predmetom glavnega stavka in neizraženim osebkom konstrukcije *za* + nedoločnik:

(202) Za PRO_i zaslužiti si denar Maja_i dela v trgovini.

(203) Za PRO_i varovati otroke je Maja_k najela varnostnike_i.

Obstajajo pa tudi primeri, v katerih ni nujno jasno, ali obstaja nadzor med osebkom ali predmetom in elementom PRO:

(204) Za PRO_{i/j/i+j} nasmejati se je Tone_i Jožetu_j pokazal sliko.

V zgornjem primeru je namreč mogoče, da se je imel namen nasmejati Tone (in je tako Jožetu pokazal sliko), povsem mogoče pa je tudi, da je Tone želel nasmejati Jožeta. Oba pomena je mogoče ujeti v odvisnem namenskem stavku v primeru (205), lahko pa pomena tudi ločimo (primeri (206) in (207)):

(205) Da bi se nasmejal, je Tone Jožetu pokazal sliko.

(206) Da bi se Tone nasmejal, je Jožetu pokazal sliko.

(207) Da bi se Jože nasmejal, mu je Tone pokazal sliko.

(208) Da bi se oba nasmejala, je Tone Jožetu pokazal sliko.

Lahko pa natančneje pomen namenske konstrukcije v primeru (204) določimo z uporabo zaimka:

(209) Za PRO_i nasmejati ga_j je Tone_i Jožetu_j pokazal sliko.

Ta primer nam jasno pokaže, da imamo lahko v namenski konstrukciji poleg obveznega neizraženega osebka tudi izražen predmet, ko ga glagol v nedoločniku zahteva. Ta se iz same konstrukcije seveda ne more dvigniti (primer (211))³⁰, lahko pa se premika znotraj same konstrukcije (primer (212)):

(210) [Za PRO_i brcniti Jožeta] je Maja_i vzela zalet.

(211) *Jožeta [za PRO_i brcniti] je Maja_i vzela zalet.

³⁰ Mogoče je slovnično branje, v katerem poudarimo samostalnik *Jožeta*.

(212) [Za Jožeta PRO_i brcniti] je Maja_i vzela zalet.

7.2.1 O nadzoru v nenamenski konstrukciji *za* + nedoločnik

Tako kot v namenski konstrukciji je tudi v nenamenski konstrukciji *za* + nedoločnik osebek v stavku neizražen. Tudi v popolnoma izraženi konstrukciji *nekaj za* + nedoločnik osebek ni viden, saj bi težko rekli, da je tisto, kar bo dejanje opravilo, *nekaj*. Niti ne moremo reči, da je osebek viden v glavnem stavku.

(213) Prinesi mi [za piti].

Ni namreč nujno, da bo pitje opravil kdor koli oziroma da bo to oseba, ki je ukazala, da se pijača prinese.

Govorimo lahko o poljubnem (arbitrnem) PRO. Ta je neizražena prvina, ki je nenadzorovana in pomeni nekaj podobnega kot *nekdo* (Carnie, 2007). Vršilec glagola *piti* je torej *nekdo* in ne oseba iz glavnega stavka.

Vidimo torej, da nam da teorija nadzora pomembno razliko med pravo namensko in nenamensko konstrukcijo *za* + nedoločnik. Če nadzora ni, lahko sklepamo, da je konstrukcija nenamenska, če pa je nadzor obvezen, govorimo o pravem namenskem stavku.

8 POMEN KONSTRUKCIJE ZA + NEDOLOČNIK OB POLNOPOMENSKIH SAMOSTALNIKIH

Čeprav smo v nalogi lahko razločevali med nenamensko konstrukcijo *za* + nedoločnik, ki ima samostalniški pomen in se lahko pojavi ob pomensko praznih samostalnikih, in namensko konstrukcijo *za* + nedoločnik, ni bilo vedno povsem jasno, kakšen je pomen konstrukcije, ko se ta pojavi ob polnopomenskem samostalniku. Vemo namreč, da imamo lahko povedi, kot je:

(214) Kupi mi strup [za ubiti podgano].

V tem primeru ima lahko konstrukcija dva pomena – prvi je, da se namenska konstrukcija obnaša kot pravi namenski stavek (odgovarja na vprašanje *čemu/zakaj*):

(215) Kupi mi strup, da bom ubil podgano.

Druga možnost je, da konstrukcija modificira polnopomenski samostalni (odgovarja na vprašanje *kateri*):

(216) Kupi mi strup, ki bo pobil podgane.

Potrebno je torej najti način, ki nam bo pomagal ločevati med obema pomenoma konstrukcije *za* + nedoločnik ob polnopomenskem samostalniku.

Predvsem je najprej treba ugotoviti, ali polnopomenski samostalni skupaj s konstrukcijo *za* + nedoločnik tvori sestavnik. Opravimo lahko test s premikanjem – če lahko premaknemo skupino besed znotraj stavka in dobimo sprejemljiv stavek, potem vemo, da je skupina besed sestavnik (Carnie, 2007). Če pogledamo spodnji primer, vidimo, da ni nujno, da je lahko konstrukcija *za* + nedoločnik samostojen sestavnik:

(217) Prinesi mi [marmelado [za namazati na kruh]].

(218) [Za namazati na kruh] mi prinesi [marmelado].

(219) [Marmelado [za namazati na kruh]] mi prinesi.

(220) Prinesi mi [za namazati na kruh] [marmelado].³¹

Res je, da lahko celotno konstrukcijo *za* + nedoločnik premaknemo iz zveze s polnopomenskim samostalnikom, (219), kar kaže na to, da zveza samostalnika in konstrukcije ni sestavnik. Vendar pa smo za primere, v katerih konstrukcija ne stoji ob polnopomenskem samostalniku, rekli, da gre za pravo namensko konstrukcijo, ki odgovarja na vprašanje *zakaj*.

³¹ Primer se zdi sprejemljiv le govorcem laškega govora.

Opravimo lahko še test z nadomeščanjem. »Najmanjši sestavnik je samostojna beseda, če torej sledi, da lahko zamenjamo skupino besed z eno samo besedo, potem vemo, da je ta skupina besed sestavnik« (Carnie, 2007, str. 88-89). Če to prenesemo na našo konstrukcijo³²:

(221) Kupila sem [avto [za se voziti v službo]].

(222) Kupila sem [tisto].

Vendar pa v tem položaju ne moremo nadomestiti zgolj konstrukcije *za* + nedoločnik:

(223) *Kupila sem avto takšen / vozen.

Ta podatek kaže na to, da konstrukcija skupaj s samostalnikom tvori sestavnik. Vendar pa lahko brez težav nadomestimo konstrukcijo, ko je ta ločena od samostalnika:

(218b) Zato mi prinesi marmelado.

Vidimo, da nam zgolj testi za sestavnike ne dajo dovolj jasnih rezultatov, ki bi nam pomagali razumeti konstrukcijo *za* + nedoločnik ob polnopomenskem samostalniku. Sklepamo pa lahko, da ima konstrukcija, ko je od samostalnika ločena, drugačen pomen, ki je enakovreden namenskemu stavku, (218). Da bi bolje razumeli konstrukcijo ob polnopomenskem samostalniku, si lahko pomagamo z drugimi testi (test z zaimki) in s podatki o nadzoru v konstrukciji ob polnopomenskem samostalniku.

8.1 Test z zaimki

Zaradi načela modificiranja vemo, da morajo biti elementi, ki modificirajo, »vedno pripeti znotraj zveze, ki jo modificirajo« (Carnie, 2007, str. 69). Če torej konstrukcija *za* + nedoločnik modificira polnopomenski samostalnik, potem lahko pričakujemo, da bo med jedrom zveze (torej samostalnikom) in konstrukcijo veljalo sestrsko razmerje.

Če torej pogledamo poved v primeru (224), vemo, da mu lahko pripišemo dve strukturi (pod vsako strukturo je pripisana njena parafraza):

(224) Kupi mi strup za ubiti podgano.

(225) Kupi mi [_{NP} strup [_{CP} za ubiti podgano]].³³

(225a) Kupi mi strup, ki je namenjen temu, da se z njim ubije podgano.

(226) Kupi mi [_{NP} strup] [_{CP} za ubiti podgano].

³² Interpretacija v primeru (222) je mogoča zgolj, ko konstrukcija ni namenska.

³³ Pri tem privzamemo, da je *za* v primeru nenamenske konstrukcije veznik.

(226a) Kupi mi strup, da bom z njim ubil podgano.

Zagato nam pomagajo rešiti primeri, v katerih se v nedoločniku pojavi glagol, ki ima lahko ob sebi predmet (kot je glagol *spiti*):

(227) Kupi mi sok_i za ga_i spiti na izletu.

Opozoriti velja, da v tem primeru ne moremo ločiti konstrukcije od samostalnika in je prestaviti na začetek povedi:

(228) *Za ga_i spiti na izletu mi kupi sok_i.

Primer ni slovničen niti, ko zaimек in samostalnik nista koindeksirana. To dejstvo kaže na to, da konstrukcija *za* + nedoločnik lahko modificira polnopomenski samostalnik, ob katerem stoji.

Pri primeru (227) vemo, da se zaimек pomensko nanaša na samostalnik *sok*, vemo pa tudi, da je stavek slovničen. Hkrati pa zaradi primera (228) lahko vidimo, da je konstrukcija v tem primeru del samostalniške zveze, katere jedro je samostalnik *sok*. Sklepamo lahko torej, da v takšnih primerih konstrukcija modificira polnopomenski samostalnik, ob katerem se pojavlja.

To je sicer problematično zaradi že omenjenega principa modificiranja - če konstrukcija samostalnik res modificira, potem to pomeni, da sta konstrukcija in polnopomenski samostalnik v sestrskem razmerju. To pa bi pomenilo, da samostalnik sestavniško poveljuje vsem elementom v konstrukciji.

Po navezovalni teoriji zaimkovni izrazi ne smejo biti navezani v vezalni zvezi (tj. zveza, ki vsebuje izraz in vezalca izraza) (Golden, 2000). Zaimек torej ne sme biti vezan na koreferenčni samostalnik (v našem primeru *sok*). Točno to pa se zgodi v primeru (227). Glede na to bi lahko sklepali, da je konstrukcija *za* + nedoločnik v tem primeru pravi namenski stavek, ki ne modificira zgolj polnopomenskega samostalnika, ampak je stavčni prilepek, ki modificira celotni nadredni stavek. Vendar pa se to ne ujema z našo intuicijo o pomenu določenih konstrukcij *za* + nedoločnik ob polnopomenskih samostalnikih.

Na problem lahko pogledamo iz drugega zornega kota. Vemo namreč, da imamo lahko v slovenščini stavke, ki modificirajo samostalnike:

(228a) Prinesi mi sok_i, ki ga_i bom spil na izletu.

Vidimo, da sta lahko samostalnik in zaimек v odvisnem stavku koindeksirana. Kljub temu je poved slovnična. V zgornjem primeru samostalnik modificira odvisni stavek s časovno morfologijo in znotraj tega zaimек ni navezan, zato je poved slovnična. Če to prenesemo na konstrukcijo *za* + nedoločnik, lahko rečemo, da se ta ob polnopomenskem samostalniku

pojavi v enakem položaju in se obnaša tako kot odvisni stavek. Konstrukcija *za* + nedoločnik tako lahko modificira polnopomenski samostalnik, takšen sklep pa se ujema z našo intuicijo o pomenu konstrukcije ob polnopomenskem samostalniku.

8.1.1 Nadzor v tovrstnih zvezah

Potrebno je opozoriti tudi na nadzor v konstrukciji *za* + nedoločnik, ko se ta pojavi ob polnopomenskem samostalniku. V nalogi je bilo namreč ugotovljeno, da je neizraženi element PRO v nenamenski konstrukciji nenadzorovan (oziroma ima arbitraren pomen). V namenski zvezi *za* + nedoločnik je PRO obvezno nadzorovan. Če pogledamo obnašanje elementa PRO v tovrstnih konstrukcijah, vidimo, da ima konstrukcija zopet vmesen položaj:

(229) Maja mi_i je prinesla ključke za PRO_i odkleniti hišo.

(230) Maja mi_i je prinesla ključke za PRO_j odkleniti hišo.

Glede na sam pomen povedi vemo, da ni nujno, da bo oseba iz predmeta glavnega stavka tista, ki bo odklenila hišo (čeprav to res lahko stori ta oseba).

Če primerjamo obnašanje konstrukcije ob polnopomenskem samostalniku, (231), z obnašanjem samostojne konstrukcije, (232), lahko opazimo razliko:

(231) Prinesi mi_i slamico za $PRO_{i/k}$ piti sok.

(232) Za PRO_i piti sok mi_i prinesi slamico.

V (232) vidimo, da je PRO nadzorovan in da bo oseba, ki slamico zahteva, sok tudi popila – gre za namen. V (231) takšen odnos ni nujen. V tem primeru gre lahko zgolj za vrsto slamice.

Obnašanje neizraženega osebka nedoločnega stavka torej ne da dokončnih odgovorov o naravi konstrukcije.

8.2 Sorodnosti z angleščino

Charles Jones opozarja na podoben problem, ki se pojavi pri razlikovanju med angleškimi namenskimi stavki in nedoločnimi odvisniki. Razlika med obema

konstrukcijama naj bi bila v tem, da se odvisni nedoločni stavki ne smejo pojavljati za polnimi samostalniki ali zaimki (kar je prikazano v spodnjih primerih). (Jones, 1991)

- (233) [_{NP} A [_{N'} man_i [to talk to her]_i] came along. [Jones, 1991, str. 27: (63a.(i))]
Moški govoriti z njo prišel zraven
»Moški za govoriti z njo je prišel zraven.«
- (234) * John_i [to talk to her]_i came along. [Jones, 1991, str. 27: (63a.(ii))]
John govoriti z njo prišel zraven
- (235) * He_i [to talk to her]_i came along. [Jones, 1991, str. 27: (63a.(iii))]
On govorit z njo prišel zraven

Takšna povezava je povsem mogoča med samostalniškimi zvezami in namenskim stavkom:

- (236) Mary brought a man_i along [to talk to her]_i. [Jones, 1991, str. 27: (64a.(i))]
Mary pripeljala moškega zraven govoriti z njo
»Mary je s sabo za govoriti pripeljala moškega.«
- (237) Mary brought John_i along [to talk to her]_i. [Jones, 1991, str. 27: (64a.(ii))]
Mary pripeljala John zraven govoriti z njo
»Mary je s sabo za govoriti z njim pripeljala Johna.«
- (238) Mary brought him_i along [to talk to her]_i. [Jones, 1991, str. 27: (64a.(iii))]
Mary pripeljala njega zraven govoriti z njo
»Mary je s sabo za govoriti z njim pripeljala njega.«

Charles Jones opiše test, ki ga Charles Kirkpatrick predlaga za ločevanje med nedoločniški odvisniki in namenskimi stavki v angleščini – avtor namreč ugotavlja, da nedoločniški odvisni stavki predpostavljajo svojo resnico. V angleščini tako ne moremo vprašati po vsebini odvisnega stavka in dobiti pritrdilnega ali odklonilnega odgovora (primera (239) in (240)). (Jones, 1991)

- (239) Did the guy [e to fix the sink] get here?³⁴ [Jones, 1991, str. 49: (46A)]
Je fant popraviti umivalnik prišel sem
»Je fant za popraviti umivalnik prišel?«
- (240) *No, he is here to put the phone in. [Jones, 1991, str. 49: (46B)]
Ne, on je tukaj priključiti telefon v

Lahko pa sprašujemo po vsebini namenskega stavka (primer (241)):

³⁴ V teh primerih *e* zaznamuje vrzel na mestu osebk.

(241) Did you bring him [e to fix the sink]? [Jones, 1991, str. 49: (48A)]

Si ti pripeljal njega popraviti umivalnik

»Si ga pripeljal za popraviti umivalnik?«

(242) No, he's here to put the phone in. [Jones, 1991, str. 49: (48B)]

Ne on je tukaj priključiti telefon v

»Ne, tukaj je za priključiti telefon.«

Takšno razliko lahko opazimo tudi pri slovenskih namenskih stavkih in konstrukcijah, ki modificirajo samostalnik. Tako kot v angleščini lahko namreč tudi v slovenščini vprašujemo zgolj po vsebini namenskega stavka (primer (243)), ne pa tudi po vsebini konstrukcije, ki modificira samostalnik (primer (244)):

(243) Je računalnik za pisati nalogo že popravljen?

(244b) *Ne, za igrati igrice je.

(244) Je nekaj za jesti že pripravljeno?

(245b) *Ne, za piti je.

(245) Ste kupili avto za se vozit v službo?

(246b) Ne, za voziti otroke v šolo.

Vidimo, da se primera (243) in (244) obnašata na enak način – za primer (244) že vemo, da v njem konstrukcija *za* + nedoločnik določa pomen nedoločnega zaimka *nekaj*. Glede na to, da se primer (243) obnaša enako, lahko sklepamo, da v slovenščini ne moremo vpraševati po vsebini konstrukcije in dobiti odgovor tipa ja/ne. Lahko pa to naredimo pri pravi namenski konstrukciji *za* + nedoločnik – na takšen način se obnaša konstrukcija v primeru (245). Razlike v pomenu zgornjih primerov ne moremo pripisati glagolu, ob katerem se konstrukcija *za* + nedoločnik pojavlja, saj sta oba v teh primerih uporabljena takšna glagola, ki jih lahko povežemo z namenskim stavkom.

Sklepamo lahko torej, ju ne moremo podati enotne sodbe o pomenu konstrukcije *za* + nedoločnik ob polnopomenskem samostalniku. Konstrukcija se lahko v tem primeru obnaša namensko ali nenamensko. Zdi pa se, da se lahko v teh dvoumnih primerih zanesemo na lastne sodbe o pomenu konstrukcije.

9 ZAKLJUČEK

Namenski stavki so v različnih svetovnih jezikih vedno definirani glede na njihov pomen. Namenski stavki so tako določeni kot »del kompleksnih povedi, ki vključujejo dejstvo, da je ena glagolska situacija, tista v glavnem stavku, opravljena z namenom izvršiti drugo situacijo, tisto v namenskem stavku« (Schmidtke-Bode, 2009a, str. 20). Poleg tega so različnim namenskim konstrukcijam skupne določene lastnosti, kot je orientiranost namenskega stavka v prihodnost in prislovna narava. Ta dejstva v slovenskem jeziku veljajo za dve različni konstrukciji – namenski odvisni stavek z veznikom *da* in konstrukcijo *za* + nedoločnik. Vendar pa se konstrukciji, kljub temu da si delita pomen, ne pojavljata vedno na istih mestih. Če tako lahko najdemo namenski odvisni stavek ob vseh glagolih, tega ne moremo trditi za namensko konstrukcijo *za* + nedoločnik.

Namenska konstrukcija *za* + nedoločnik lahko stoji zgolj ob določenih skupinah glagolov, ob drugih pa je njena uporaba neslovnična. Pri pregledovanju notranje zgradbe konstrukcije smo ugotovili, da se element *za* v namenski konstrukciji obnaša kot (predložni) veznik. Videli smo, da so v namenski konstrukciji mogoči predmeti, za razumevanje osebka v namenski zvezi *za* + nedoločnik pa je ključen pojem nadzora – fonetično prazen element PRO mora biti v namenski konstrukciji vedno nadzorovan.

V diplomskem delu je bilo ugotovljeno, da se konstrukcija *za* + nedoločnik ne obnaša vedno kot namenski stavek. Od tega pomena smo namreč ločili nenamensko konstrukcijo, ki nima pomena, značilnega za namenski stavek. Nenamenska konstrukcija ne pojasnjuje namena dejanja, ampak določa pomen (praznega) samostalnika, ob katerem se pojavlja. Izkazalo se je, da so zlasti problematični primeri, v katerih se konstrukcija *za* + nedoločnik pojavlja ob polnopomenskih samostalnikih, saj so te zveze pomensko dvoumne in se lahko obnašajo kot namenska ali nenamenska konstrukcija. Videli smo, da se lahko pri določanju njihovega pomena zanesemo predvsem na lastno intuicijo, ne pa tudi na različne teste, ki so bili za ločevanje predlagani.

Sama nenamenska konstrukcija se lahko vedno pojavlja ob nedoločnem zaimku *nekaj* (pa tudi *nič*, *kaj* ipd.), ki ga natančneje določa (pojasni namen tega *nekaj*) tako, da se pomen glagola v tej konstrukciji razširi na zaimek. V teh primerih govorimo o lahkih samostalnikih, ki so pomensko pomanjkljivi, zato za določitev pomena potrebujejo dodaten element (v našem primeru konstrukcijo *za* + nedoločnik). Nedoločni zaimek je lahko

izpuščen (na njegovem mestu stoji fonetično prazna vsebina *e*), konstrukcija pa se lahko uporablja kot samostalniška zveza, kar je bilo pokazano z različnimi testi.

Podobno kot pri namenski konstrukciji, se tudi v nenamenski konstrukciji na mestu osebkca pojavi neizražen element PRO, ki pa je v tej konstrukciji nenadzorovan. Tudi v nenamenski zgradbi lahko najdemo predmet, če ga glagol v nedoločniku zahteva. Problemi so se pojavili pri določanju besedne vrste elementu *za*, saj te nismo mogli določiti zaradi pomanjkanja argumentov.

Kar se je pokazalo, je, da je navidezno preprosta besedna zveza predloga in nedoločnika kompleksna zaradi mnogih pomenov in razlik v notranji zgradbi konstrukcije. Tako denimo obstaja razlika v naravi predloga *za*, ki se pojavlja v namenski in nenamenski konstrukciji – videli smo namreč, da se *za* v namenski konstrukciji obnaša kot (predložni) veznik. Druga presenetljiva lastnost je sposobnost konstrukcije, da se lahko obnaša kot samostalniška zveza. To pa pojasni rabo konstrukcije s predlogom *po*, kot se to dogaja v laškem govoru štajerskega narečja.

10 LITERATURA

- Adger, D.** (2003). *Core syntax*. New York: Oxford University Press.
- Bach, E.** (1982). Purpose clauses and control. V Pauline Jacobson, Geoffrey K. Pullum (ur.) *The Nature of Syntactic Representation*. D. Reidel Publishing Company, Dordrecht (etc.), 35-58.
- Bayer, J. in E. Brandner** (2004). Light Nouns and predicative Infinitives. [online]. [citirano 18. maj 2009]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://ling.uni-konstanz.de/pages/proj/sfb471/projekte/dialektsyntax/publications/light%20nouns.pdf>
- Berce, S.** (2007). *Italijansko-slovenski, slovensko-italijanski žepni slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Brandner, E.** (2005). The Syntax of Light Nouns. GLOW colloquium. [online]. [citirano 26. avg. 2010] Dostopno na spletnem naslovu: <http://ling.uni-konstanz.de/pages/home/brandner/dfg/glow2005handout.pdf>
- Bošković, Ž.** (1997). *The syntax of nonfinite complementation: An economy approach*. Massachusetts: The MIT Press.
- Branco, A. in F. Costa** (2006). Noun Ellipsis without Empty Categories. [online]. [citirano 19. maj 2010]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.bultreebank.org/HPSG06/paper06.pdf>
- Bužarovski, E.** (2002). The Purposive-Modification Continuum: Purposive Da-Relatives in Macedonian. *Southwest Journal of Linguistics*, Letn, 21, št. 2. (jun. 2002) str. 67-98.
- Carnie, A.** (2007). *Syntax: A generative introduction*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell.
- Cristofaro, S.** (2008). Purpose clause. V: *World Atlas of Language Structures Online*. München: Max Planck Digital Library. [online]. [citirano 2. jun. 2010]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://wals.info/feature/39>
- Davis, W. D. in S. Dubinski** (2004). *The Grammar of Raising and Control. A course in Syntactic Argumentation*. Blackwell Publishing.
- Debenjak, D.** (1992). *Veliki nemško-slovenski slovar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Di Eugenio, B.** (1993). Understanding Natural Language Instructions: A Computational Approach to Purpose Clauses. *CLiFF Notes: Research in the Language, Information*

- and Computation*. Laboratory of the University of Pennsylvania. [online]. [citirano: 7. jan. 2009]. Dosegljivo na spletnem naslovu: http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=ircs_reports#page=19
- Golden, M.** (2000): *Teorija opisnega jezikoslovja. 1. skladnja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje.
- Helbig, G. in J. Buscha** (1999). *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Leipzig, Berlin, München: Langenscheidt.
- Jakop, N.** (2006). *Pragmatična frazeologija*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Jones, C.** (1991). *Purpose clauses: syntax, thematics, and semantics of English purpose constructions*. The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Larson, R. in F. Marušič** (2004). On Indefinite Pronoun Structure with APs: Reply to Kishimoto. *Linguistic Inquiry*. Letn. 35, št. 2 (pomlad 2004), str. 268-287.
- Logar, T. in J. Rigler** (1983): *Karta slovenskih narečij*. Ljubljana: Univerzum.
- Marušič, F. in R. Žaucer** (2008): Dual source of indefinite pronoun-adjective combinations. [online]. [citirano 10. sept. 2010] Dostopno na spletnem naslovu: <http://ling.auf.net/lingbuzz/@kHNFZVxFwcVnTZVX/EeTuSlrC?12>
- Rizzi, L.** (1982). *Issues in Italian Syntax*. Dordrecht: Foris Publications.
- Schmidtke-Bode, K.** (2009a). *A Typology of Purpose Clauses*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Schmidtke-Bode, K.** (2009b). The role of benefactives and related notions in the typology of purpose clauses. V Fernando Zúñiga and Seppo Kittlā (ur.). *Benefactives and Malefactives. Case Studies and Typological Perspectives*, [Typological Studies in Language] Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. [online]. [citirano 10. maj 2010]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.karsten-schmidtke.net/Benefactives%20in%20purpose%20clauses_RevMarch09.pdf
- Slovnica sodobnega nemškega jezika.** (1988). Ljubljana: Radiotelevizija Ljubljana.
- SSKJ:** Slovar slovenskega knjižnega jezika na CD-romu z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki. Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik, DZS.
- Šipka, D.** (1999). *SerboCroatian-English Colloquial Dictionary. An Exercise in Cross-cultural Cognitive Linguistics (Second Draft)*. [online.] [citirano 25. sept. 2010]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.staff.amu.edu.pl/~sipkadan/intro.pdf>

Toporišič, J. (2004). *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

The universality of simple distributional methods: Identifying syntactic categories in Mandarin Chinese (1995). [online]. [citirano 1. jun. 2010]. Dostopno na spletnem naslovu:

<http://www.dectech.org/publications/LinksNick/Language/universality%20of%20simple%20distributional%20methods.pdf>

Ylikoski, J. (2003). Defining Non-finites: Action Nominals, Converbs and Infinitives. *SKY Journal of Linguistics*, št. 16 (2003), str. 185-237.